

Näringsutskottets offentliga utfrågning
om elmarknaden den 18 maj 2006

ISSN 1653-0942
ISBN 91-85050-84-9
Riksdagstryckeriet, Stockholm, 2006

RIKSDAGENS NÄRINGSUTSKOTT

Näringsutskottet anordnade den 18 maj 2006 en offentlig utfrågning om elmarknaden. Utfrågningen skall ses som ett led i utskottets uppföljning av elmarknadsreformen i mitten på 1990-talet. Utfrågningen motiverades också av den kraftiga prisuppgången på el under senare år.

Utfrågningen leddes av utskottets ordförande Marie Granlund (s). Inbjudna talare var följande:

- Samhällsbyggnadsminister Mona Sahlin
- Energimarknadsinspektionens chef Håkan Heden
- Konkurrensverkets generaldirektör Claes Norgren
- Professor Lars Bergman, Handelshögskolan
- Professor Björn Karlsson, Linköpings universitet
- Konsult Roger Fredriksson
- Direktör Gunnar Fabricius
- Verkställande direktör Bo Källstrand, Svensk Energi
- Ordförande Johan Öhnell, Oberoende Elhandlare

Programmet för utfrågningen redovisas på följande sida. Utfrågningen ägde rum i Skandiasalen.

Utskottet bedömer att vad som framfördes under utfrågningen är av så allmänt intresse att det bör göras tillgängligt för en vidare krets. Därför publiceras här en utskrift av utfrågningen.

Stockholm i juni 2006

Marie Granlund
Ordförande

/Ulf Renberg
Kanslichef

OFFENTLIG UTFRÅGNING OM ELMARKNADEN

Tid: torsdagen den 18 maj kl. 08.00 – 11.45

Plats: Skandiasalen (entré: Mynttorget 1)

- 08.00 Inledning
utskottets ordförande Marie Granlund (s)
- 08.05 Regeringens syn på elmarknaden
Samhällsbyggnadsminister Mona Sahlin
- 08.25 Frågor från utskottets ledamöter
- 08.55 Utvecklingen på elmarknaden
Energimarknadsinspektionens chef Håkan Heden
- 09.15 Konkurrenten på elmarknaden
Konkurrensverkets generaldirektör Claes Norgren
- 09.25 Varför är elpriserna så höga?
Professor Lars Bergman, Handelshögskolan
- 09.35 Vad är rätt elpris?
Professor Björn Karlsson, Linköpings universitet
- 09.45 Synpunkter på elmarknaden
– konsulten Roger Fredriksson
– direktör Gunnar Fabricius
- 10.05 Kaffepaus
- 10.20 Branschens syn på elmarknaden
– verkställande direktör Bo Källstrand, Svensk Energi
– ordförande Johan Öhnell, Oberoende Elhandlare
- 10.45 Frågor från utskottets ledamöter
- 11.40 Avslutning
Utskottets förste vice ordförande Per Bill (m)

Stenografisk utskrift av näringsutskottets offentliga utfrågning om elmarknaden den 18 maj 2006

Ordföranden: Jag vill hälsa alla väldigt varmt välkomna till näringsutskottets utfrågning om elmarknaden, priser och prisbildning.

I mitten på 1990-talet när riksdagen fattade beslut om avregleringen var det en stor enighet om att priserna skulle falla. Nu vet vi i näringsutskottet att det finns många faktorer som påverkar. Det kan vara allt från att vi måste ta en ökad hänsyn till miljön. Det handlar om sammankopplingen i Europa. Men det handlar också om att det finns väldigt få företag på den svenska elmarknaden. Det är någonting som i varje fall på andra marknader brukar betraktas om ett problem.

Därför är vi väldigt glada att vi här i dag har kunnat samla en så stor del av de människor som kan ha synpunkter på elmarknad och priser. Det är människor från branschen, forskarvärlden och myndighetssidan och självklart också från regeringssidan.

Som ni ser har vi velat ha med så många aspekter som möjligt. Det gör också att vi måste ha en viss disciplin, eftersom det annars inte kommer att fungera. Men det tror jag att alla redan har förstått. Det är väldigt viktigt att man håller sig inom de givna tidsramar som finns.

Först ut på plan här i dag är samhällsbyggnadsminister och energiminister Mona Sahlin. Du ska ge din och regeringens syn på elmarknaden och elpriser. Sedan är det någonting som inträffar, och det är att det är regeringssammanträde. Vi tycker att riksdagen är det absolut viktigaste, men det finns något som heter regeringen också. Dit måste ministern springa sedan. Det är därför vi har frågestunden efter inlägget. Det kommer självklart ändå att vara representanter närvarande från departementet under hela förmiddagen.

Vi är väldigt glada att vi har kunnat samla så många. Det kommer att ge oss en bra grund i näringsutskottet för att sedan kunna vidta nödvändiga politiska åtgärder för att få en bra fungerande elmarknad. Varsågod, Mona Sahlin.

Samhällsbyggnadsminister Mona Sahlin: Tack så mycket, ordföranden.

Jag vill försöka ge en bild av avsikterna med avregleringen, en analys av hur det har blivit och också några tankar om vilka handlingsutrymmen och möjligheter till förändringar som vi ser.

Jag vill börja med att verkligen uttrycka min uppskattning av att hela debatten om energi, elmarknad och priser nu har vuxit och att också detta initiativ har kommit. Det är en viktig diskussion.

När jag blev energiminister för ungefär ett och halvt år sedan lämnade vi tillsammans med våra samarbetspartier på det här området, Centerpartiet och Vänsterpartiet, besked om på vilka områden som vi skulle koncentrera dis-

kussionen och förändringarna på elmarknaden under den mandatperiod vi nu är inne i.

Det var framför allt tre delar. Det handlade om att få en mer konsumentinriktad energipolitik, att få fram mer förnybar energi och att få ett mycket större fokus på energieffektivisering. Jag vill försöka visa hur alla de tre punkterna verkligen är viktiga för att få energimarknaden att fungera bättre. Det har också påverkan på vilka priser som hushåll och industrikunder behöver betala.

Jag vill börja med att påminna om de fyra punkter som var själva syftet med avregleringen av elmarknaden år 1996. Det var framför allt fyra saker. Det var för det första att få en ökad pris- och kostnadseffektivitet, för det andra att få ökad konkurrens, för det tredje att få ökad valfrihet bland elanvändarna och för det fjärde att få en effektivitet också inom nätverksamheten och att den skulle öka. Det var de fyra utgångspunkter som fanns för tio år sedan.

Man kan snabbt försöka titta på hur händelseutvecklingen har varit och börja med konkurrensen. Konkurrensfrågorna är centrala både för att förstå hur elprisutvecklingen men också hur kundernas ställning har kommit att bli.

Direkt efter avregleringen år 1996 hade vi ett flertal bolag och aktörer som tävlade om kunderna i något som i varje fall liknade konkurrens. Elpriserna sjönk också inledningsvis. Men relativt snart började de tre större kraftföretagen – Sydkraft, numera Eon, Vattenfall och Fortum – att köpa upp väldigt många andra aktörer.

Det ni ser här på bilden är de 40–50 strukturaffärer som de tre bolagen sammantaget gjorde under de första åtta åren 1996–2004. De är väldigt många, som ni ser.

Även basindustrin sålde under den här perioden successivt av väldigt mycket egen elproduktion till kraftföretagen. Det är viktigt att ha som en bakgrundsbild.

Vi har i dag, som också våra myndigheter har beskrivit, en oligopolliknande situation på svensk elmarknad där de tre stora kraftföretagen tillsammans står för 90 % av elproduktionen i vårt land.

Insikten om det påverkar den diskussion vi har i Sverige men också i allra högsta grad den diskussion som sker i hela Norden och inom EU.

Detta är fyra exempel på hur den diskussionen ser ut. Det är först det som Energimarknadsinspektionen har pekat på. Den ökade koncentrationen på den nordiska marknaden har nu nått en sådan nivå att den inte längre är oproblematiske, som den har uttryckt det.

Finansinspektionens rapport från i slutet på förra året pekade på bristerna i den finansiella elmarknaden vad gäller transparens, öppenhet och insyn.

Vi har också den diskussion som nu pågår väldigt högt och intressant i Europa, där tecknen på dålig konkurrens är väldigt tydliga. Antalet aktörer på energimarknaden minskar nu väldigt snabbt. De stora europeiska kraftföretagen har väldiga vinster. De köper upp väldigt mycket.

Inom ett par år spås endast sex, sju stora aktörer att återstå. Detta sker samtidigt som våra länders elmarknader ska knytas ihop med kablar. Det gör på sikt att elpriserna jämnas ut, och säljaren kan exportera sin el till den som betalar höga priser. Redan om 20 år kommer EU-25 att importera 70 % av sin energi. I dag är det ungefär 50 %.

Kommissionens granskning av konkurrensen på el- och gasmarknaden som presenterades i februari i år är en av de största i EU:s historia. Den visade på ganska många oroande tecken, för att uttrycka mig mildt. Konkurrenskommissionären Kroes lovade också att kommissionen ska använda konkurrenslagstiftningen för att se om företag missbrukar en dominerande ställning.

Det är också klart att vår nordiska elmarknad i en europeisk jämförelse – den som kommissionen gjorde – inte har de största bristerna och också rent tekniskt fungerar ganska väl. Men eftersom vi var väldigt tidigt ute med liberaliseringen blir det också naturligt att vi ser de brister som uppstår runt omkring oss med en helt annan oro än vad kanske andra länder har gjort.

Om vi ser till antalet elsäljare i Sverige, som är de som hushållskunderna möter oftast, har de hela tiden varit relativt många sedan år 1996. Det finns i dag 122 stycken. Men ca 70 av företagen agerar som återförsäljare för de tre stora företagen. Även på detta område är mångfalden betydligt mindre än vad den kan synas vara. Det ser vi som ett problem. Jag ser också över vilka möjligheter som finns att vidta åtgärder.

Om vi sedan tittar på elpriset och nätavgifterna har elpriserna stigit kraftigt sedan avregleringen. Det vet alla vi som sitter här. Höjningen är ungefär 80 % av elpriset som det såg ut år 1996 exklusive skatt och moms. Jag ska återkomma till skatten snart.

Här ser man också att det så kallade spotpriset på elbörsen – den svarta raka linjen nere i det röda fältet – inte är det elpris som konsumenterna får. Tillsvidarepriset har i Sverige ökat med 59–74 % sedan avregleringen.

En vanlig svensk genomsnittlig konsument får en elräkning som består både av kostnad för energi och för nätavgiften. Bolagen har sedan avregleringen höjt nätavgifterna med i genomsnitt 3 miljarder kronor per år, eller 600 kr per abonnent. Det är viktigt att notera det.

Det myndigheterna, i det här fallet Energimarknadsinspektionen, hittills har hunnit granska vet ni alla har resulterat i beslut att betala tillbaka ½ miljard kronor till kunderna i för höga nätavgifter. Men på grund av överklaganden har de pengarna ännu inte betalats ut till kunderna.

Den enda myndighetsavgift som konsumenten är skyldig att betala är elsäkerhetsavgiften. Den är 6 kr per år. Här finns det inga avgifter och skatter att skylla höjningarna på.

Därtill har skatterna höjts, vilket jag ska återkomma till. På den här bilden ser ni vad som är skatt, moms och elcertifikat. Om vi utgår från år 1996 är det två tredjedelar av de ökade kostnaderna för hushållen som beror på bolagens höjningar, om man lägger ihop elpris och nätavgift.

För att inte bli beskylld för att släta över detta med skatter – det vill jag verkligen inte bli – ska jag visa några bilder både om dem och om elcertifikaten.

Ofta ges bilden av att skatterna är den stora förklaringen till de höga elräkningarna. Det ligger skatt både på konsumtion och på produktion. Det är korrekt att vi har skatter på el.

Som ni ser här är produktionsskatterna – de som ni ser på bilden – en väldigt liten del av priset. Men det är också sant att elskatterna har höjts. Elskatten är på ungefär 26 öre per kilowattimme. Skatten går inte upp när elpriset går upp, utan den justeras i takt med konsumentprisindex. Den ser ut så här.

Hushållen har också blivit kompenserade för stora delar av skattehöjningen på el med sänkt skatt på arbete, den så kallade växlingen.

Men kostnaderna för elcertifikaten då? De ser ut så här. Det är 3 öre i ett elpris på över 30 öre. Dessutom kommer certifikaten att också på sikt ha en prissänkande effekt, framför allt för att de får fram ny förnybar el. Jag ska senare visa att det har en väldigt viktig påverkan på elpriset.

Så här ser det ut för konsumenterna i en europeisk jämförelse. Här ser man hur stor del av kostnaden för konsumenternas el plus nät handlar om. Där ser ni också att Sverige ligger i den övre halvan. Man kan också här se en jämförelse mellan hur skatt och moms ser ut i de olika länderna.

Det som är viktigt för att belysa utveckling är den här bilden, nämligen industrins förutsättningar. Mer än hälften av elen är den el som kraftbolagen säljer till industrin. Här ser vi de elpriserna också i en europeisk jämförelse. Det är den tjocka röda linjen ganska långt ned som är Sverige.

Elpriserna för den svenska industrin har mer än fördubblats sedan avregleringen år 1996. Det har skett trots att industrin knappt betalar någon skatt och är helt befriad från elcertifikatavgiften. Här ser man också tendensen till att priserna krymper ihop, dras ihop i spannet.

Vi har alla här fått, och också jag, kraftiga reaktioner på det som inte minst basindustrin beskriver som en förmögenhetsöverföring från industrin till elbolagen.

Jag vill visa en bild som också talar ett väldigt tydligt språk. Det gäller delvis det industrin pekar på. Det svarar också i sig på påståendet att de ökade priserna för hushållen bara skulle bero på skatter. Då skulle omöjligt vinsterna ha kunnat växa så kraftigt som de har gjort under den här perioden.

Den här bilden visar vinstutvecklingen för Fortum, Eon och Vattenfall.

Hur är det då med utsläppshandeln, som det har varit mycket diskussion om på sistone? Många elbolag har också sagt att det är raka rör mellan ökade priser för utsläppsrätterna och elpriserna. Även ni i näringsutskottet har fått väldigt mycket brev och vykort på sistone om det.

Att förstå hur den här frågan påverkar är väldigt svårt. Jag vet att vi här förstår det. Det är en viktig del i diskussionen att försöka vara med och beskriva: Hur sätts elpriset i dag på den nordiska elbörsen?

Vi har det som heter marginalkostnadsprissättning. Det betyder att priset sätts av den dyraste produktionen. Det innebär att kolkondenskraft ofta är prissättande i det nordiska systemet.

Utsläppshandeln har ett viktigt syfte, nämligen att fördyra fossil kraft. Det är liksom hela poängen med det. Det påverkar också marginalpriset. Kritiken mot utsläppshandeln bygger därför på att fossil el blir prissättande på en marginalprissatt marknad.

För att elmarknaden ska fungera väl måste det därför finnas drivkrafter för mindre kostsam el, till exempel kraftvärme och vindkraft, att komma in i systemet och skjuta bort den dyraste kraften.

Så har inte skett ännu i tillräcklig utsträckning. Man kan säga att det är oerhört viktigt för elpriset långsiktigt att bygga ut mer förnybar energi och bryta vårt beroende av de allt dyrare fossila bränslena.

Handeln med utsläppsätter är ett nytt men mycket viktigt verktyg. Det har nu kommit fram den allra sista tiden att det också har funnits och finns ett överskott av utsläppsätter i Europa. Nu har priserna sjunkit rejält. Som högst låg de på 30 euro, nu är de nere i 12–15 euro. Att marknaden har reagerat på den informationen visar också att marknaden fungerar.

När priset har gått ned på utsläppsätterna har inte konsumentpriset följt efter. Jag tycker att vi nu kan förvänta oss att elpriserna sänks i konsumentledet, eftersom elbolagen tidigare höjde elpriset kraftigt just med hänvisning till höga priser på utsläppsätter. Det har inte skett fullt ut, men det tycker jag är ett anständighetskrav.

Det är också viktigt att inte glömma bort att den fossila kraften på marginalen i prissättningen har blivit dyrare framför allt för att råvarupriserna har stigit. Oljan har blivit 300 % dyrare på dessa tio år. Utsläppshandeln har funnits i ett av dessa tio år.

Den sista bilden visar det som på både långt och kort sikt är en väldig styrka för vår ekonomi. Det handlar om hur liten andel fossil kraft i elproduktionen som vi har jämfört med andra länder.

Ni ser Sverige på sjätte raden här. I takt med att oljan knappast kommer att bli billigare kommer också elpriserna verkligen att påverkas i oljeberoende länder och sannolikt mindre i Sverige.

Vi arbetar nu mycket aktivt med energiomställningen, att öka de förnybara energikällorna och göra oss oberoende av oljan. På sikt är det detta som kommer att ha störst påverkan för att minska kostnaderna för elpriset och ta ansvar för miljön.

Ju mer vi fokuserar på energieffektivisering, desto mer balans blir det också på elmarknaden mellan kunderna och kraftproducenterna.

Jag har också, som jag vill avsluta med, bett om och också fått förslag från många av våra myndigheter, som också kommer att medverka här senare. Hur kan vi förbättra konkurrensen, insynen och kundernas ställning och få en mer fungerande elmarknad?

Några av de förslag som vi tittar på nu är till exempel ett utökat gemensamt ansvar för tillsynen av den nordiska marknaden. Det handlar om hur etableringen av nya aktörer kan underlättas.

Energimarknadsinspektionen har pekat på att det kan behövas nya kontraktsformer för att inte minst underlätta industrikundernas möjligheter att reagera på kortsiktiga prisändringar. Frågan om industrikontraktens utformning är mycket viktig.

Jag kommer i sommar att återkomma med konkreta förslag när vi har berett färdigt detta utifrån vad myndigheterna har föreslagit.

Jag vill också nämna två andra områden som jag har uppe och överväger nu, inte minst efter diskussionen med basindustrins företrädare.

Det har handlat om en diskussion om de betydande inkomstöverföringarna från hushållen och basindustrin till kraftföretagen. Det har också Energimarknadsinspektionen påpekat i sina förslag till regeringen.

Regeringen prövar metoder för återbäring, om man kan kalla det för det, att höja beskattningen på befintligt kärnkraft och vattenkraft och ge tillbaka delar av de stora vinsterna till kunderna. Det kan till exempel ske genom sänkta skatter för elanvändarna eller stöd av olika slag.

Konverteringsstödet som har införts nu för att byta från oljeuppvärmning är ett sådant exempel. Det omfattar 2 miljarder kronor. Det finansierades genom en tidsbegränsad höjning av fastighetsskatten på vattenkraftverk. Vi tittar nu också på andra former av sådana överföringar till kunderna.

Det andra jag vill nämna är svårt men värt att verkligen analysera noga. De höga bränslepriserna på fossil el är kanske den viktigaste orsaken till de högre elpriserna vid sidan av den dåliga konkurrensen på elmarknaden.

Jag skulle vilja undersöka om inte Nordpools spotmarknad i framtiden i stället skulle kunna delas upp i två olika marknader, en tjänst för baslast och en tjänst för toppkraft. Det kommer regeringen nu att analysera.

Förutom att det skulle ge en mer rättvis prisbildning jämfört med dagens skulle det också medföra en ökad möjlighet för användarna, inte minst industrin, att anpassa sin förbrukning så att de utnyttjar toppkrafterna och de dyra fossila bränslena så lite som möjligt.

Inverkan från utsläppshandeln på elpriset – den tid som kol i dag styr marginalkostnadsprissättningen – skulle kunna minimeras i baslastmarknaden och endast få fullt genomslag på den lilla toppen. Ni såg också på bilden hur vår elmarknad ser ut.

I stället för att ha ett pris skulle man ha två tjänster som man säljer. Det tycker jag är intressant att analysera. Kundernas ställning behöver bli starkare. Man behöver fler incitament för att kunna påverka sin egen förbrukning. Dit hör också förslagen om individuell mätning för hushållskunderna, som ett annat exempel.

Detta är de analyser regeringen gör, redovisade så här kort på 20 minuter. Det är också något om de förslag och överväganden som vi nu gör i Regeringskansliet. Tack så mycket.

Ordföranden: Tack för det, samhällsbyggnadsminister Mona Sahlin. Det var föredömligt kortare än angiven tid. Då är det tid för ledamöternas frågor med anledning av detta. Först ut på plan är näringsutskottets förste vice ordförande Per Bill.

Per Bill (m): Tack, fru ordförande. Jag ska visa en bild på tavlan. Tack för ett väldigt bra inledande anförande på 20 minuter. Vi får hålla oss till ungefär en minut. Jag ska fatta mig väldigt kort i min fråga.

Jag visar nu en bild som är ganska lik den du visade. Den ger lite förenklat vid hand att år 1970 var 10 % av elpriset skatt. I dag är det 42–43 %. Vi ser också elprisets utveckling och nätavgiften.

Det är viktigt att vi är överens om verklighetsbeskrivningen. Min fråga blir: Stämmer den här bilden med den bild som du gav på ett ungefär? Mitt intryck är att den faktiskt gör det. Vi har gått från 10 % i skatt till 40 % någonstans i skatt.

Min nästa fråga blir: Hur mycket kommer skatterna att öka när vi har de resterande delarna av den gröna skatteväxlingen? Det finns, om jag kommer ihåg rätt, 12 miljarder kvar att skatteväxla.

Om vi lägger alla de 12 miljarderna på elen motsvarar det ungefär 27 öre ytterligare i skatt. Men jag misstänker att ni tänker fördela ut det också på lite andra saker som bensin, diesel och så. Men det vore bra att få ett svar på den frågan.

Samhällsbyggnadsminister Mona Sahlin: Jag kan inte svara exakt om den här bilden är exakt likadan. Men i stort sett ger den samma bild. Det är inget som jag vill försöka dölja att skatten är en del av elpriset. Den dåliga konkurrensen är en annan. Sättet som vi sätter priset är en tredje del. Den fossila kraftens påverkan och utsläppshandeln är en fjärde del.

Jag vill också understryka att den skatteväxling som har pågått har två sidor. Den ena talar Per Bill gärna om, att man höjer skatten. Den andra är att skatter också sänks i andra led för kunderna. Ska man ge en hel och rättvisande bild av vad skatteväxlingen betyder i plånboken för kunderna måste man titta på hela bilden.

Jag vill ändå påstå att det inte är skatterna som är förklaringen till obalanserna på elmarknaden. Förklaringen som jag vill fortsätta att koncentrera arbetet på handlar om konkurrensen och kundernas möjlighet att vara mer aktiva. Det handlar också om andelen förnybar billig energi som finns i systemet.

Nils-Göran Holmqvist (s): Vi har under längre tid sett sammankopplingen med Europa. Samhällsbyggnadsministern anknöt till att vi alltmer knyts ihop med Europa. Min fråga är: Hur ser samhällsbyggnadsministerns prispild ut framöver?

Kommer vi i Sverige att kunna ha lägre priser än i övriga Europa? Hur ser samhällsbyggnadsministern på den situationen? Hur diskuteras bland dina kolleger i Europa hur prissättningen ser ut, och hur kommer det att påverka?

Vi har utsläppsrätterna, som vi har berört. Vi ser hur mycket de har påverkat elpriset. Förs det någon sådan diskussion i Europa bland dina kolleger? Hur får man det transparent, så att inte utsläppsrätterna slår igenom på det sätt som de har gjort de senaste veckorna?

Priset rusade upp till, precis som du säger Mona, 30 euro och föll sedan tillbaka, och föll tillbaka ordentligt. Det gör att vi får en situation som är svår att hantera. Vi blir som enskilda kunder drabbade av att våra elhandlare höjer priset, och sedan sänker de inte då priset sjunker tillbaka.

Hur ser du på den situationen, Mona?

Samhällsbyggnadsminister Mona Sahlin: Det är flera frågor i en, och de är ganska stora allihop. Jag ska i varje fall ge tre kommentarer.

Utsläppshandeln, som jag sade innan, är ny. Den har också ett mycket bestämt syfte. Den ska göra utsläpp av fossila bränslen dyrare för att driva på i riktning mot det som inte förstör för klimatet.

Det är också ett väldigt nytt system. Fördelning av antalet utsläppsrättigheter är oerhört viktigt. I och med att systemet är ganska omoget har det också varit för många utsläppsrättigheter ute.

Nu kommer en ny fördelningsomgång. Det är väldigt viktigt att alla länder har öppna diskussioner om detta så att utsläppshandeln inte snedvrider delar av marknaden eller påverkar konkurrensen negativt. Det ska ske på ett öppet sätt med avsikten att verkligen få ned de fossila utsläppen.

Jag tror verkligen på det systemet. Men det kräver väldigt mycket översyn, och inte minst den diskussion vi har i Sverige nu.

Den långsiktiga ambitionen är att elmarknaden i Europa ska bindas ihop och bli europeisk. Vi har haft en diskussion i energirådet, och jag hoppas att den kommer upp på mötet nu i juni. Kommissionens rapport har visat att bristerna i konkurrensen är gigantiska i Europa.

Jag skulle vilja uttrycka det så här. Vi vill nog se på allvar att alla länder förmår att ingripa mot den bristande konkurrensen, förmår att bygga ut sin egen produktion och förmår att verkligen öppna för en rimlig och rättvis konkurrens innan man fullt ut kan gå vidare på den europeiska elmarknaden.

Annars får vi bara smittan av det dåliga och kan inte dra nytta av den goda tanken att ha ett gemensamt ansvar för hela energimarknaden i Europa. Den diskussionen har vuxit bland EU-ministrarna, och den tycker jag är viktig.

Eva Flyborg (fp): Jag tycker att frågan om just elskatten och annat är någonting som vi får återkomma till. Ministern talar om skatteväxlingen som kvarstår med 12 miljarder. Den har vi inte sett slutet på ännu och inte ens början på. Det får vi nog anledning att återkomma till.

Jag har en fråga om konkurrens på elmarknaden, som förvisso kan bli mycket bättre. Två inslag är bland annat följande. Ett är att man ska kunna byta elleverantör smidigt, och det andra är att man som konsument måste kunna förstå sin egen elräkning.

När det gäller det första att kunna byta elleverantör är en viktig del att se till att bolagen gör det snabbt när man har kommit in med en beställning som kund. Det har inte alltid varit så, och fortfarande fungerar det inte riktigt bra.

En majoritet i riksdagen beställde ett vitessystem, ett slags bötessystem, för de företag som inte gör det snabbt nog för kunden. Men det har inte regeringen levererat, i varje fall inte ännu. Jag skulle vilja höra en synpunkt på detta.

Även de krångliga elräkningarna består. Vad tänker Mona Sahlin och regeringen göra åt det egentligen?

Samhällsbyggnadsminister Mona Sahlin (s): Vi kommer säkert att återkomma till diskussionen om skatterna som Eva Flyborg var inne på. När det handlar om kundernas ställning har ganska många förslag landat på riksdagens bord, inte minst nu i våras, som också handlar om att det ska vara mycket enklare och gå mycket snabbare att byta leverantör. Det talas om 15 dagar nu. Man ska verkligen kunna byta varje månad utan problem. Det ligger helt i linje med den beställning som riksdagen har gjort och den ambition som funnits hela den här mandatperioden att undan för undan underlätta för kunderna att byta bolag så ofta man vill. Det stärker kundernas ställning på marknaden. De förslagen ligger på riksdagens bord sedan i mars.

Maria Larsson (kd): Jag tänkte återvända till skatterna. Den kostnadsutveckling som vi har sett, där skatternas andel har ökat från 10 % till ungefär 50 %, är ju alarmerande. På hushållsnivå, för hushåll med en svag ekonomi, är det en kännbar merkostnad som har uppstått samtidigt som den gröna skatteväxlingen inte alls har kompenserat på hushållsnivå när det gäller den sänkta kostnaden för arbete. Vi måste väl ändå kunna bejaka att kostnaderna för hushållet har stigit.

Mina frågor är då: Tycker Mona Sahlin, som ansvarig minister, att skatteinivån är rimlig när hälften av priset är skatt? Är det rimligt att hushållen ska stå för den kostnaden? Finns det något tak? Den gröna skatteväxlingen ligger fortsatt framför oss. Finns det något tak? Är det 70 %? Eller hur ser det ut? Hur ser Mona Sahlin på framtiden?

Jag har ytterligare en fråga. Vattenfall är ett statligt ägt bolag som gör de högsta vinsterna. Vad är Mona Sahlins syn på detta?

Samhällsbyggnadsminister Mona Sahlin (s): Det är uppenbart att ni vill att diskussionen ska handla väldigt mycket om skatterna, och det är ju upp till er. Men jag måste säga att skatterna är en del som jag inte har försökt att dölja här eller någon annan gång. De är en del av innehållet i elpriserna. Jag vill

med bestämdhet hävda att skatterna inte är det stora problemet, varken på elmarknaden eller i andra delar av samhället. Skatterna finns där av mycket bestämda orsaker och bidrar också i andra ändan till väldigt mycket av det vi socialdemokrater vill att välfärdssamhället ska orka och ha råd med. Jag vill inte ge mig in i någon diskussion om var golvet eller taket för skatterna ligger. Skatteuttaget ska vara rimligt och välmotiverat, vilket jag tycker att det är.

Jag har också en helt annan bild av vad den gröna skatteväxlingen handlar om reellt och vilka syften och ambitioner som ligger bakom. Jag menar att kunderna och hushållen har blivit kompenserade. Konverteringen från oljepanna till andra uppvärmningssystem är ett mycket tydligt sådant exempel som många i den borgerliga alliansen röstade nej till.

Jag ger mig inte in i någon diskussion om golv eller tak, utan skatterna ska vara rimliga, men det ska också konkurrensen vara. Och det ska också inslaget av de förnybara och billiga energikällorna vara. Det påverkar också elpriset både på kort och på lång sikt.

Vattenfall är ett statligt ägt bolag som jag hoppas ska förbli så. Det gör också att en stor del av de vinster som uppstår i Vattenfall går tillbaka in i staten och bidrar till vad kunderna, konsumenterna och medborgarna i vårt land kan få i form av välfärd och annat som riksdag och regering vill bestämma över. Vi har också väldigt stora förväntningar på Vattenfall. De ska vara en stor och viktig aktör när det gäller energiomställningen. De ska vara duktiga och bra gentemot kunderna och konsumenterna. Det uttrycks också allt tydligare i de ägardirektiv som Vattenfall får. Min förväntan och förhoppning på Vattenfall är stor just därför att det är ett statligt bolag som ska ta ett stort ansvar för kunderna och för energiomställningen.

Åsa Torstensson (c): Fru ordförande! Jag skulle vilja ha en annan inriktning på detta. Jag tror att den nationella ökningen av alternativ och förnybar energi är den enda vägen att möta det framtida behovet av energi. Men det ger ju inte fler aktörer. Parallellt med att vi lägger kraft på att skapa mer nationell förnybar energi finns det en europeisk marknad som kanske inte är i takt med de nationella inriktningarna. Då kan det också bli en känsla av ensidighet från konsumenterna att det är just satsningen på förnybar energi som ger det negativa utfallet på priset i Sverige samtidigt som marknaden inte fungerar, som jag ser det. Vad har ministern för tankar för att få ett tydligare genomslag så att konsumenten ser och förstår vikten av att vi gör satsningar på förnybar energi här och nu?

Samhällsbyggnadsminister Mona Sahlin (s): Jag tycker att det är en väldigt viktig ingång. Jag delar den också till väldigt stor del. Antalet aktörer som finns på den förnybara energisidan har stor betydelse både för energiomställningen i sig och för elpriset och konkurrensen. Det är en otroligt viktig del som ofta är underskattad i debatten, tycker jag. De inriktningar som vi har

försökt ha de senaste åren, och som vi behöver fortsätta att arbeta med, handlar om de stora bolagen och hur konkurrensen och insynen de facto ser ut, både när det gäller själva elmarknaden och när det gäller handeln med el. Där finns det ett antal förslag som myndigheterna säkert kommer att komma tillbaka till här under dagen och diskutera.

Men jag vill också säga att om man satsar mer på till exempel vindkraften eller biosidan handlar det också ofta om andra aktörer än de tre stora. Ju mer förnybar energi vi får in, desto fler aktörer betyder det. Det tycker jag är en viktig aspekt när man tittar på hur konkurrensen ska kunna utvecklas i framtiden. Det är inte så att de stora aktörerna inte satsar på förnybart och vind, det gör de också, men det blir fler och nya aktörer när man satsar mer på de förnybara källorna. Jag delar uppfattningen att man ska satsa mer på detta.

Kundernas möjligheter att läsa räkningarna och påverka sin förbrukning har riksdagen fått mängder med förslag om, och det kommer vi också att gå vidare med. Jag vill återigen understryka det jag sade i inledningen, nämligen möjligheten till individuell mätning. Som enskild konsument ska man kunna få en påverkan på räkningen av hur mycket el och energi man gör av med och när den förbrukas. Det är också ett viktigt inslag.

Lennart Beijer (v): Utsläppshandeln har redan visat sig vara ett effektivt sätt att styra mot mer miljövänlig produktion. Men samtidigt ser vi kortsiktigt att europeisk industri får en sämre konkurrenssituation än utomeuropeisk industri. Skulle delningen av Nordpool kunna vara ett led i att mildra den negativa situation som uppstått just nu? Skulle det kunna gynna industrins möjligheter att klara konkurrensen från utomeuropeisk industri?

Samhällsbyggnadsminister Mona Sahlin (s): Menar Lennart Beijer den tanke som jag tog upp här att titta på två olika prisbilder på Nordpool? Det är precis därför som jag har blivit så intresserad av förslaget som bland annat basindustrin har fört fram. Det skulle kunna gynna deras möjligheter att agera och påverka sin egen förbrukning. Jag tycker också att det skulle skapa en mer rättvis prissättning när det handlar om de stora basproduktionerna som har en kostnad och den lilla marginal som handlar om de fossila bränslena. Det är därför jag vill gå så långt som att säga att jag tycker att det är värt att verkligen analysera och noga gå igenom om detta kan vara ett sätt bland många andra att få bättre villkor för framför allt basindustrin.

Ingegerd Saarinen (mp): Hälften av den el vi använder vid höglasttid används av elvärmekunder. Elvärmekonsumtionen driver därför upp priset för alla konsumenter. Och ändå byggs det fortfarande mycket elvärme, trots att vi försöker subventionera så att man går ifrån den. Tycker ministern att det är intressant att spotpriset når kunden för att vi den vägen ska få en bättre resursallokering och ett lägre pris för alla, både vanliga kunder och industrin?

Samhällsbyggnadsminister Mona Sahlin (s): Jag tycker att jag in min inledning och i kommentarerna har försökt visa på vilket sätt som jag tror att politikens verktyg skulle kunna bidra till att förändra inslagen på elmarknaden, innehållet i vår energimix och stärka myndigheternas möjlighet att övervaka och kundernas möjlighet att vara aktiva när det gäller när och hur man förbrukar. Det är inget bra system att använda el för att värma upp. Vi behöver elen för andra delar av vårt samhälle. Det är därför som mycket kraft nu har lagts på energieffektivisering, som också utskottet har fått förslag om i propositioner här under våren.

Där diskuterar man också effektivitetskraven när det gäller eluppvärmning av hus. Det är ett problem, och vi måste söka oss till andra lösningar för uppvärmning av hus. Det är ett långsiktigt och jätteviktigt arbete för att få bort oljan och den direktverkande elen. Energieffektiviseringsåtgärder bör vara lika intressanta som en energikälla i sig, för så stora är möjligheterna att minska vårt elberoende genom att effektivisera hur och när vi använder elen.

Eva Flyborg (fp): Mona Sahlin raljerar kanske något när ledamöterna ställer frågor om skattedelen av energipriset. Det är inte oviktigt eftersom den snart är uppe i 50 %. Min fråga handlade dock inte alls om energipriset utan om konkurrensen på marknaden. Där tycker jag att Mona Sahlin blir svaret skyldig.

Det är nämligen så här att för ett antal år sedan beslutade den borgerliga minoriteten i utskottet och i riksdagen tillsammans med Miljöpartiet om ett vitesystem, det vill säga böter för de företag som inte ser till att deras kunder kan byta tillräckligt snabbt. Det har inte regeringen levererat över huvud taget. Det man sade var egentligen att det inte behövs. Nu vill jag gärna att Mona Sahlin faktiskt svarar på frågan om varför regeringen inte har prioriterat de här frågorna och efterkommit riksdagens beslut.

Samhällsbyggnadsminister Mona Sahlin (s): Jag vet inte om jag raljerade. Vi har uppenbarligen olika åsikter och lägger olika tonvikt vid det. Det är väl snarare en politisk diskussion än att vi försöker raljera. Det var inte min avsikt i alla fall.

Eva Flyborg säger att jag blir svaret skyldig när det gäller vitesfrågan. Den proposition som lades fram för riksdagen i våras om åtgärder för att stärka konsumenternas ställning på elmarknaden innehöll ett förslag om att uppnå precis samma syfte som vitesdiskussionen handlade om, nämligen att de kostnader som drabbar kunden i samband med att bolaget har strulat med byten ska åläggas bolaget. Det är ett förslag som har precis samma syfte som det förslag som Eva Flyborg nu diskuterar om vite. Det ska kosta att försvåra, förhindra eller vara strulig från bolagens sida när det handlar om rätten för kunden att byta. Uppstår det merkostnader ska bolagen stå för dem. Det tycker jag är ett bra och effektivt förslag.

Per Bill (m): Det är bra att det finns möjligheter att ställa en uppföljningsfråga. Jag skulle vilja tacka för en väldigt trevlig politisk diskussion. Jag tycker också att vi är väldigt överens om nuläget. Det handlar inte bara om skatter. Det handlar om brister i utsläppssystemet. Det handlar om dålig konkurrens, en oligopolsituation. Det handlar om att vi nu kopplar upp oss med alltfler kablar till övriga Europa, ett övriga Europa där många länder har högre elpriser. Då får vi därmed en smitta eller en harmonisering – hur man nu vill se det. Vi har 300 % dyrare olja, vilket naturligtvis också bidrar till att elpriset går upp.

Det här är naturligtvis ett jättehott för basindustrin. Det är många som hör av sig. Men det är också en fantastisk möjlighet för ett land som Sverige som har de blå guldet med vattenkraften. Jag hoppas och tror att vi ska kunna effektivisera och bygga ut den utan att för den skull röra de älvar som vi har fredat. Vi har också det gröna guldet som Åsa Torstensson och Centerpartiet var inne på. Jag tror att det också kan bli väldigt viktigt.

Men jag tror att det krävs att vi ser till att det bara är de tre stora aktörerna som driver denna utveckling. Vi måste också få in små och medelstora företag i energisektorn. Då blir min fråga: Vilka möjligheter ser Mona Sahlin att få in bättre konkurrens och fler små och medelstora företag i de här nya lite grönnare och blåare sektorerna?

Samhällsbyggnadsminister Mona Sahlin (s): Jag vill också understryka att jag tycker att den här diskussionen har varit bra, och den är framför allt väldigt viktig. Energifrågorna förtjänar en större plats i den offentliga politiska diskussionen än vad de kanske har haft de senaste åren. Nu går väl många diskussioner ihop i ett fokus. Oavsett om man börjar diskussionen med omställningen från olja, med hur man ska få en mer rimlig konkurrens eller hur vi ska klara säkerhetsaspekterna och få en större egen produktion och mindre importberoende kommer allt i slutändan att handla om vår energiomställning. Den är viktig. Jag uppskattar det här initiativet.

Det blåa och det gröna guldet är ett uttryck för att Sverige har väldiga möjligheter. Om vi sköter oss rätt och utnyttjar den här möjligheten på ett klokt sätt kan det innebära ett väldigt försteg också för vår industri. Vi har möjligheter att klara så stor andel av vår energiproduktion själva, och därmed blir vi mindre beroende av import.

Jag tror att just satsningen på det blåa och framför allt det gröna guldet, som Per Bill uttryckte det, också innehåller möjligheter för nya aktörer. Ute i glesbygden finns det många byalag och kooperativ som samlas runt de egna naturliga råvaror man har, vinden, skogen och åkrarna. Framför allt på vindsidan ser vi väldigt tydligt att det finns mycket intressanta nya industriella aktörer som kommer in. De bidrar till att konkurrensen växer.

Jag tror att man både av näringspolitiska skäl och av konkurrensskäl ska lägga större emfas på att se vilka hinder för nya aktörer som finns på energi-

marknaden i dag. Hur ser tillståndsgivningen ut? Varför tar det fortfarande för lång tid? Ställer vi orimliga krav? Tar vi för få debatter med kunderna, väljarna, om att ny elproduktion kräver nya installationer som kommer att synas och märkas men behövas oändligt mycket?

Svaret på frågan är obetingat ja. Det här är en möjlighet. Men svaret är också att vi inom den politiska världen är skyldiga till stor del genom att tillståndsproucer måste göras enklare för att släppa in fler nya.

Ingegerd Saarinen (mp): Anser ministern att konkurrenssituationen för effektiviseringsåtgärder och förnybar energi påverkas av att vi får mer kärnkraft via effekthöjning, om nu det kommer att tillåtas?

Samhällsbyggnadsminister Mona Sahlin (s): Jag tycker att vi måste försöka att ha den energi vi har inom vatten, kärnkraft, vind och bio så effektiv och säker som möjligt. Därför tycker jag att det är mycket rimligt att också se på effekthöjningen när det gäller kärnkraften. Jag ser inte att det har någon som helst negativ påverkan på konkurrensbilden i Sverige att vi också hela tiden prövar om vi med ny teknik, nya rön och ny kunskap också kan använda den energi vi har mer effektivt.

Gunilla Wahlén (v): Jag tycker att vi har haft en mycket bra genomgång. Med rätta har vi pratat om industrin, för det är ju den som har slagit larm först. Men jag vill uppehålla mig lite vid konsumentmakten. Ministern talade om individuella mätare och om att kunna byta en gång i månaden. När tror ministern att detta skulle kunna få genomslag? Tar det ett halvår, ett år eller två år innan vi får resultat för småkonsumenterna? Hur ställer man sig till de konsumenter som inte har dator? Vilket uppdrag ger man till Vattenfall att verkligen se till att konsumenterna ges reella redskap att kunna gå ut som aktiva konsumenter med makt?

Samhällsbyggnadsminister Mona Sahlin (s): Ansvar för att se till att kunderna och konsumenterna har alla möjligheter att vara aktiva och kunna byta ligger verkligen på alla aktörer ute på marknaden och på oss politiker. Det vill jag understryka. En del av svårigheterna har det varit vår sak att undanröja och åtgärda. Jag vet inte om jag tolkade det rätt att man måste ha en dator för att vara aktiv. Det förstod jag inte riktigt.

Däremot tror jag att det handlar om kunskapen om vad det är som påverkar priset och hur mycket jag som konsument kan göra själv. Att räkningarna är svåra att förstå har varit en aspekt. Att det har varit nästan omöjligt för folk som inte bor i villa och radhus att få någon ekonomisk effekt av att spara och vara nitisk har ju varit det största problemet. Att möjliggöra individuell mätning, inte minst för alla familjer i lägenheter, tror jag är den allra största och viktigaste saken vi kan göra inom politiken, och det bör vi göra så fort vi kan.

Jag är inte människa att svara på vilken effekt detta kommer att få, vilket år det kan ske och i vilken omfattning. Jag hoppas att de frågorna ställs till andra aktörer här under dagen. De kan kanske ge en bild av detta så småningom.

Ordföranden: Vi tackar samhällsbyggnadsminister Mona Sahlin för deltagandet här och hoppas på många nya åtgärder.

Jag kan konstatera att energibranschen inte precis domineras av kvinnor. Först vill vi ge myndigheten på det här området, Energimarknadsinspektionen och dess chef Håkan Heden, möjlighet att kommentera utvecklingen på elmarknaden. Elmarknadsinspektionen är den myndighet som har att övervaka densamma.

Håkan Heden: Det är roligt att få vara här och dryfta de här frågorna. En del av det som jag hade tänkt säga har framkommit redan i den tidigare diskussionen. Jag hoppas på lite tålmod, och sedan kanske jag kan gena någonstans också.

Jag tänkte tala lite grann om prisutvecklingen på elmarknaden och hur den kan förklaras. Utskottet har ju varit inne på det lite grann tidigare i dag. Jag tänkte också redovisa några iakttagelser om elmarknadens struktur och förutsättningar för konkurrens på elmarknaden, och då i ett svenskt och ett nordiskt perspektiv. Jag kommer att bygga på den rapport som vi levererade i vårt regeringsuppdrag. Det gjorde vi i samråd med Konkurrensverket i mars. I den rapporten tog vi också upp en del som Mona Sahlin var inne på, nämligen en del överväganden och förslag. Jag tänkte också väldigt kort peka på vissa punkter där.

Bakgrunden till den här utfrågningen är den starka elprisutvecklingen, särskilt de senaste åren. Jag vill börja med att påminna om att prisutvecklingen i Norden följer ett europeiskt mönster. Det är nästan parallella kurvor mellan Nordpool, som är den blåa linjen där nere, och den tyska och den franska elbörsen. Det intressanta som man möjligen kan se är att från början, 2003, låg priserna på samma nivå och sedan dess har det blivit en liten spridning. I Norden har vi inte sett samma höga priser som vi ser i resten av Europa. Man kan ju fundera över vad det beror på.

Den här bilden visar hur prissättningen sker. Vi har en marknadsprissättning. Det gör att i någon mening blir priserna, om marknaden fungerar någorlunda, lika med marginalkostnaderna. Det är den kraft som ligger på marginalen som bestämmer. Det här är ett variabelt system. Ibland har vi torrår, och ibland har vi våtår. Är det torrt skjuts utgiftskurvan till vänster, och då stiger priserna. Blir det vått å andra sidan, så sjunker de.

Låt oss titta på hur priserna har utvecklats sedan elmarknadsreformens inledning 1996. När vi började 1996 låg priserna på drygt 20 öre. Det första året var ett torrår, och då steg priserna granska drastiskt. Sedan sjönk priserna till exceptionellt låga nivåer som varade under hela 1990-talets slut. De priserna

låg mellan 10 och 15 öre med den absoluta botten vååret 2000. Här ser man nederbördens betydelse för prisutvecklingen.

Sedan blev det några normalår, och sedan fick den extrema torrårsvinter 2003 då priserna nådde hittills *all time high*. Sedan återgick vi till ett mer normalt läge. Men då har det hänt någonting här. På 1990-talet låg priserna mellan 10 och 20 öre medan de i början av 2000-talet efter torråret låg mellan 25 och 30 öre. Det kan till stor del förklaras av de väldigt höga bränslepriserna på olja och kol som fanns då.

När handeln med utsläppsätter infördes 2005 kan man se hur priserna i Norden stiger. Det går att i efterhand förklara det på det här sättet. Från början var priserna låga, bland annat beroende på god tillgång på vatten men framför beroende på låga bränslepriser och en väl fungerande marknad. Nu har vi högre priser på bränslen och systemet med utsläppsätter.

Jag vet inte om ni har sett nästa bild tidigare, men det är en bild där man kan se hur elpriset varierar med utsläppsätterna. Det är nästintill parallella kurvor. På den förra kurvan stod det kronor per kilowattimme, och nu är det euro per megawattimme. Elpriserna ser lite annorlunda ut. Man kan se att när priserna på utsläppsätter dök för ett tag sedan dök elpriserna samtidigt. Det finns ett klart och tydligt samband, och det visar att det hela fungerar.

Efter dessa ord om elprisutvecklingen tänkte jag ha en del reflexioner, synpunkter och iakttagelser kring marknadsstrukturen och konkurrensförutsättningarna.

När man studerar marknaden ser man att det finns olika mått på koncentrationen på producentsidan. Det finns det så kallade Herfindhal–Hirschmann-indexet, HHI, som brukar användas. Det är ett index som brukar tillämpas av konkurrensmyndigheter i många industriländer, och det har använts i ett antal analyser av den svenska och nordiska råkraftmarknaden.

Jag ska försöka att inte vara teknisk, men man kan säga att detta är ett index som går från 1 till 10 000. Har man en aktör på marknaden motsvarar det 10 000. Två aktörer som är lika stora blir 5 000. Tio aktörer som är lika stora blir 1 000.

Det finns normer för vad som är tillfredsställande koncentration, måttlig koncentration och vad som är alldeles för högt. Den amerikanska konkurrensmyndigheten brukar använda gränsen 1 000. Är det under 1 000 är det inga problem. Ett intervall mellan 1 000 till 1 800 är gult. Då bör man vara restriktiv om man ska godkänna fusioner och liknande saker. Över 1 800 är situationen oroväckande.

Det här är ett generellt index som används av konkurrensmyndigheter för normala marknader. Nu är elmarknaden lite speciell, vilket gör att indexet får användas med stor försiktighet. Det går inte att använda gränserna 1 000 och 1 800 så hårt. Det är speciella förutsättningar på marknaden. En är att efterfrågan på kort sikt är okänslig för prisförändringar. En annan är att inträdeshindren på elmarknaden anses stora. Marknaden domineras av ett fåtal stora aktörer. Det krävs rätt mycket kapital och annat för att gå in på elmarknaden.

En fungerande elmarknad är en ny marknad varje timme. Skeendet upprepas timme för timme. Det gör att man lär sig varandras beteende, och det finns förutsättningar för tyst samordning och så vidare. Det gör också att indexet på något sätt kan ge en bättre bild. Vi har också på den svenska och nordiska elmarknaden ett korsägande, och vi har samägd produktionskapacitet bland annat i kärnkraften, vilket också gör att gränserna 1 000 och 1 800 nog är för höga. De gränserna bör nog flyttas ned lite.

Hur ser det då ut i Sverige och i Norden? Tittar man på Sverige isolerat ligger HHI på ungefär 3 000. Det är koncentrerat. Nu har vi inte en svensk marknad utan vi har en nordisk marknad. På den nordiska marknaden ligger index på ungefär 900. Då ligger man under 1 000.

Nu finns det överföringsbegränsningar i det nordiska systemet så att vi inte har alla årets timmar i en nordisk marknad. Vissa timmar är Sverige en isolerad marknad. Det syns längst till vänster på bilden. Där ser man att då är HHI på den svenska marknaden ungefär 3 000.

Under 30–40 % av tiden – det syns längst till höger i diagrammet – är Norden en gemensam marknad. Sedan finns det stora delar av tiden då något område kopplas bort. Det är ofta Jylland eller Sjælland. Då stiger index. Sedan ser man på kartan hur index stiger efterhand.

Om man har 1 000 som gräns är marknadskoncentrationen någorlunda tillfredsställande under ungefär 60 % av tiden, alternativt finns det varningsmärken 40–50 % av tiden. Men då vill jag återigen påpeka att gränserna används av den amerikanska konkurrensmyndigheten på normala marknader. Enligt vår bedömning bör gränserna på 1 000 och 1 800 flyttas ned en del. Det är inte riktigt så bra som det ser ut. Vår slutsats, som Mona Sahlin visade, är att vi tycker att koncentrationen inte är oproblematiske. Var gränsen går vet vi inte.

Så här ser det ut på råkraftsmarknaden i Norden. Hur ser det då ut på den svenska detaljhandelsmarknaden? Där har vi en svensk marknad. Vi har låtit en konsult titta på detaljhandelsmarginalerna för två typer av kunder. En kund som förbrukar 5 000 kilowattimmar per år och en kund som förbrukar 20 000 kilowattimmar per år. Den senare är typkunden för ett elvärmhus.

Vi ser att marginalerna är betydligt högre i Sverige än i Norge. Det finns två hypotetiska förklaringar. Den ena är att det faktiskt är dyrare att vara detaljhandlare i Sverige än i Norge. Det går att se vissa saker. Vi har bland annat organiserat vår så kallade balanstjänst på ett annat sätt som möjligtvis är lite dyrare för svenska aktörer. Vi har också i Sverige haft, vilket ni var inne på i frågestunden, problem med leverantörsbyten. Det kan ha drivit upp kostnaderna. Det kan också vara så enkla saker som att det är en annan servicenivå. Det har vi faktiskt inte undersökt. Det kan ju tänkas att de svenska företagen bidrar mer. Det kan finnas ett antal sådana förklaringar.

Det kan naturligtvis också vara fråga om en sämre konkurrens på den svenska detaljhandelsmarknaden än på den norska. Vi har försökt att beräkna HHI för den svenska detaljhandelsmarknaden. Vi har tre stora aktörer. Det finns ett antal oberoende. Det är lite svårt att beräkna. När man lägger in stora

företag i intressesfärer gäller det att identifiera vilka, dotterföretag och olika långsiktiga avtal. Index ligger på 2 000. Där är det högt på den svenska marknaden.

Den här bilden har ni redan sett, fast för en annan typ av kund.

Prishöjningarna har lett till överföringar. Det är ett problem för industrin. Det här är inte vår rapport, men vi har fått den från en konsult som följer frågan noga. Ett problem när man beräknar konsekvenserna för industrin är att det är så otroligt svårt att få tag på uppgifter om vad industrin faktiskt betalar. Helt klart är att kostnaderna har ökat kraftigt under de senaste åren. Beräkningarna som har gjorts, som vi har verifierat så gott vi har kunnat – det vi kontrollerar brukar stämma – visar ökade elpriskostnader per anställd i svensk elintensiv industri i ett intervall på ungefär 70 000–160 000 kr.

Våra slutsatser i rapporten är att det går att förklara de senaste årens prisstegringar. Det är fundamentala faktorer, men det har skett, som Mona Sahlin var inne på, en kraftig förmögensomfördelning från elkunder till elproducenter.

Vi tycker också att konkurrensförutsättningarna på den nordiska marknaden är förhållandevis goda i ett internationellt perspektiv, men med de specifika förutsättningarna med flaskhalsar och de speciella förhållanden som råder på elmarknaden finns det förutsättningar för marknadsdikt. Vi har också noterat, som också statsrådet gjorde, att ägarkoncentrationen har ökat på den svenska marknaden. Vi har också noterat elhandelsmarginalerna.

Vi etablerar nya aktörer för att underlätta. Det handlar naturligtvis om en enklare tillsynsprocess, kanske att skapa lokala incitament för de kommuner och andra som vill ta emot kraftproduktion. Vi har förklarat att vi gärna vill att myndigheterna Konkurrensverket, Finansinspektionen och Energimarknadsinspektionen ökar samarbetet. Vi tycker också att man bör fortsätta att integrera den nordiska råkraftsmarknaden genom att bygga bort flaskhalsarna och på det sättet också förbättra förutsättningarna. Man bör också naturligtvis vidta åtgärder för att förbättra priskänslighet för kunderna. Det kan göras på många olika sätt.

Vi arbetar redan inom vårt nordiska samarbete på regleringsmyndighetsnivå och på uppdrag av de nordiska energiministrarna med att skapa förutsättningar för en nordisk detaljhandelsmarknad under de närmaste åren. Det handlar till att börja med om en harmonisering av regelverken. Det ska inte vara en extrakostnad att gå från ett land till ett annat. Det ska också vara en nordisk slutkundsmarknad. Det ska inte vara någon skillnad om man köper el från en svensk, norsk eller dansk leverantör. Vi tycker också att kundernas ställning bör stärkas. Det kommer också att så småningom åstadkommas när systemet med månadsvis avläsning införs. Med de nya mätare som sätts upp kommer kundernas ställning att förstärkas. De får närmare kontakt med sin elförbrukning och elräkning.

Det ligger utanför vårt egentliga uppdrag, men med tanke på förmögenhetseffekterna funderar vi på om det går att analysera systemet för metoden att fördela utsläppsrätter. Nu är vi sent ute, och det är en lång och trög process

i EU. Men det finns en del underligheter i systemet som kanske har påverkan på förmögenhet.

Egentligen ligger det utanför myndighetssfären att diskutera fördelningsfrågor, men vi påpekar att om fördelningen är ett problem kan elskatten sänkas mot en höjd beskattning av kärnkraften och vattenkraften. Vi har med tillägget att man måste vara försiktig med den typen av beskattning. Man trampar lätt snett och skapar rena jordränteskatter. Inför man sådana trampar man lätt snett, och det kan åstadkomma skada i fråga om framtida investeringar.

Ordföranden: Vi går över till nästa myndighet, Konkurrensverket och dess chef Claes Norgren. Varsågod och redovisa era synpunkter på elmarknaden.

Claes Norgren: Tack för möjligheten att få komma hit och delta i en mycket intressant diskussion. Den har redan onekligen visat att det är många olika aspekter och frågor som kommer upp. Elmarknaden är komplex. Det har redan visat sig.

Jag tänkte börja med att stryka under det Håkan Heden nämnde, nämligen att vi tillsammans med EMI har lämnat en rapport till regeringen om konkurrensförhållandena. Mycket av det Håkan har redovisat här är en del av det gemensamma tankegodset. Jag tänkte inte återupprepa det Håkan har sagt utan jag tänkte försöka koncentrera mig på tre punkter.

För det första vill jag ge mina tankar kring de höga elpriserna, som upplevs som ett problem. Vad beror det på?

För det andra vill jag diskutera de konkurrensproblem jag ser på marknaden.

För det tredje vill jag lämna några tankar kring vad som kan göras för att ytterligare förbättra konkurrensen och de problem vi ser.

Jag börjar med vad de höga elpriserna beror på.

Det är tydligt – och det har framkommit i diskussionen – att det finns flera fundamentala orsaker till att priserna har gått upp. Det är svårt att hitta den enskilda punkten att peka på. Det är viktigt att stryka under att konkurrens kan förbättras. Men det finns ett antal fundamentala saker. Den globala knapphet på råvaror och energi som råder förtjänar att strykas under. Det slår igenom i prisutvecklingen inte bara på elmarknaden utan också på andra områden. Den globala knappheten är knappast något som kan förväntas avta i takt med att länderna i tredje världen växer till och får ett ökat välstånd. Det finns en underliggande effekt.

Vi ser också handeln med utsläppsätter som en annan faktor som har bidragit till högre priser. Miljöskatter. Internationaliseringen av marknaden har nämnts. Vi växer ihop inte bara i Norden utan vi växer också ihop i ett vidare perspektiv. Det bidrar naturligtvis till att de priser i de marknader vi växer ihop med påverkar priserna på den marknad som vi kommer att vara integre-

rad med. Det finns ett antal fundamentala faktorer som bidrar till den utveckling vi har sett. Det är viktigt att också blicka framåt i det perspektivet.

Vilka konkurrensproblem finns, och hur ser Konkurrensverket på dessa?

Den typen av index som Håkan redovisade är en enkel *proxy* på hur det ser ut. Det som tydligt framkom i Håkans presentation är att integrationen av den nordiska elmarknaden har bidragit till att graden av koncentration har lättats upp. Det har varit tydligt och kommer till uttryck bland annat när man ska bestämma den relevanta marknaden vi har att göra med när vi ska pröva olika ärenden. Då är det tydligt att de marknader och företag vi verkar i, bland annat när man tittar på råkraftsidan, är vidare än Sverige. Här har vi fått en lättad i koncentrationsgraden till följd av breddningen av marknaden. Det är en god sak i sig.

Däremot delar vi naturligtvis åsikten att vi har en koncentrerad marknad med ett fåtal stora producenter som också är vertikalt integrerade. Det gör att det är viktigt att vara vaksam, analysera och följa de problem som finns på områdena. Ett problemområde som jag särskilt vill lyfta fram är informationsöverföring och möjligheter för koordinering mellan stora dominerande företag i sådana marknader. Vi har i en särskild rapport som Konkurrensverket har lämnat till regeringen, *Konkurrensen i Sverige*, pekat på de risker som finns i samägande, samverkan, knutet till kärnkraftsproduktionen. Det är problemområden som det är viktigt att noga följa. Det är också relaterat till den koncentrerade marknaden.

Ett annat problem som påverkar konkurrensen är möjligheterna till nyinvesteringar och nytillträde på marknaderna. Vi vet de restriktioner som finns. Utöver det skulle jag vilja lägga till att jag tror att man ska vara uppmärksam på de problem som kan skapas för nytillträde på grund av långa och utdragna tillståndsprocesser. Det är kanske inte bara att slå upp ett kraftverk – så där! Det finns problem på området.

Ett sista problemområde – jag ska inte räkna upp alla jag kommer att tänka på – gäller de regionala och lokala nätmonopolen. Frågan kan uppstå hur pass väl de är separerade från konkurrensutsatt verksamhet. Hur ser samspelet där ut? Jag tror att det finns risker på området som kan karakteriseras som ett problem. Det finns möjligheter till korssubventionering och risker för olämpligt informationsutbyte. Det är några problem som jag ville lyfta upp här för diskussion.

Vad kan då göras?

Självklart övervakar Konkurrensverket konkurrenslagen och tillämpar den när den behövs. Men det finns ett antal strukturella punkter där jag tycker att det är viktigt att fundera. Håkan var redan inne på frågan om integration av elmarknaden och vikten av att koppla ihop marknaderna. Jag tycker att det känns viktigt att förbättra marknadsfunktionen genom ytterligare integration i Norden, men naturligtvis också med omvärlden. Då måste man fundera på vem man kopplar ihop sig med – om man kopplar ihop sig med en högpris-marknad eller en lågpris-marknad. Europa är ganska stort, men processen är viktig att fullfölja.

Det är också viktigt att överväga att på olika sätt begränsa den typen av samverkan och samägande som kan finnas på en koncentrerad marknad. Det gäller naturligtvis, som jag nämnde, frågorna kring kärnkraften, men det kan också dyka upp andra områden där den typen av samverkan, samägande, kan aktualiseras.

Jag var inne på problemet som kan finnas när det gäller tillståndsprocesser. Att stimulera nytillträde genom att försöka effektivisera myndighetsprocesserna kan också vara en sak att överväga. När det gäller elmarknaden är det viktigt att man ser att den blir diversifierad med bakomliggande produktionskällor. Ett alltför ensidigt beroende av vissa produktionskällor tror jag kan ha sitt pris. Sätillvida kan andra energikällor vara viktiga. En del har nämnts här. Naturgas är ett annat exempel som finns nära till hands. Jag har inga åsikter om olika former. Min poäng är att diversifieringen av produktionskällorna är viktig.

När det gäller handeln med utsläppsrättigheter kan det finnas anledning att se över hur detta fungerar tekniskt. Håkan var också inne på att hitta effektiva och smartare former att ha en mer marknadsmässig tilldelning av utsläppsrättigheterna. Man kan också fundera på vilka sektorer som ska omfattas. Här kan det finnas anledning att bredda basen. Kort sagt: Det går att effektivisera här.

Det är lätt att glömma bort konsumenterna i diskussionerna. Jag vill särskilt understryka det. Att förbättra kundvänlighet på olika sätt är viktigt. Det gäller individuell mätning – tillräckligt snabbt. Man ska ha visionen att försöka genomföra en timmätning av energianvändningen. Det skulle möjliggöra mycket snabbare byten och också smart teknik som kan vara ändamålsenlig för att förbättra efterfrågan för konsumenterna. Det gäller också möjligheterna att byta.

Jag vill komma tillbaka till frågan om separation av nätmonopolen från konkurrensutsatt verksamhet. Här kan man göra något.

Ordföranden: Då går vi över till forskarvärlden. Jag hälsar professor Lars Bergman från Handelshögskolan i Stockholm välkommen hit. Varför är elpriserna så höga?

Lars Bergman: På tio minuter hinner jag inte att säga så mycket. Jag ska försöka fatta mig kort.

Jag har sysslat med elmarknadsfrågor i drygt tio år och noga följt utvecklingen i Sverige, Norden och Europa. Jag har deltagit i ett antal projekt kring dessa frågor.

Det är definitivt ett problem att elpriserna är höga. Men gäller det att göra en riktig analys om man strävar efter att åstadkomma en bättre situation. Jag håller med om mycket av det jag hört hittills, men jag tror att man kan göra en långa lista över frågor kring elmarknaden. Den fungerar bra, men inte perfekt.

Svaret på den fråga som mitt anförande handlar om måste fokusera på det som är viktigast. Jag tänkte försöka göra det.

Först måste man hålla isär frågan om vilka priser vi egentligen talar om. Är det konsumentpriserna – det som vi som enskilda individer betalar? Eller är det priserna på elmarknaden – Nord Pool, själva producentpriset på el?

Jag tänkte fokusera på elmarknaden, Nord Pool-priserna. Konsumentpriserna har stigit huvudsakligen därför att priserna på elmarknaden har stigit. Det har blivit högre skatter sett på ett antal års sikt. Vi har fått avgifter för elcertifikat. Det finns ett problem med konkurrenssituationen i elhandeln. Handelsmarginalen i Sverige är, som Håkan Heden visade, högre än i Norge. Men man får säga att det handlar om enstaka ören, 1–3 ören. När vi ser variationerna på elmarknaden handlar det om tiotals ören. Det är en helt annan storleksordning.

Det är viktigt när man kommer till själva elmarknaden att vara alldeles klar över att priserna bestäms i ett samspel mellan utbud och efterfrågan. Priserna måste vara så höga som krävs för att få fram den elproduktion som efterfrågas och som kunderna är beredda att betala för. Priserna bestäms inte från kostnadssidan. Det handlar om att locka fram ett tillräckligt stort utbud för att tillgodose den efterfrågan som finns.

Håkan Heden sade att priskänsligheten på el är låg, särskilt på kort sikt. Det gör att små variationer på utbudet får stora effekter på prisnivån. Det tar lång tid att skaffa fram alternativ på produktionssidan. Det tar lång tid för kunderna att anpassa sig till högre elpriser. Man får stora variationer, vilket vi har sett på elmarknaden under senare år.

För att göra en lång historia kort kan jag säga att i allt väsentlig finns problemet på utbudssidan. Det kan finnas problem på konsumentssidan med bristande information och så vidare. Men i allt väsentligt finns förklaringen till de höga elpriserna på utbudssidan. Den kan delas in i två typer av problem. Ett är att man helt enkelt minskar tillgången, utbudet minskar. Kapaciteten att producera el minskar. Det andra problemet är att kostnaderna att producera, marginalkostnaden, kostnaden för de sist ianspråkta anläggningarna, ökar.

Vi har ett system i Norden med mycket vattenkraft. Det är också viktigt att påpeka det som stod på förra bilden och som Håkan Heden var inne på, nämligen att vi har en i allt väsentligt nordisk elmarknad. Det finns tider när den svenska marknaden är helt isolerad, men det är en liten del av tiden. Oftast är vi integrerade med Finland, inte sällan med hela Norden. Det är en i allt väsentligt flernationell och ofta nordisk marknad det handlar om.

I detta nordiska system har vi mycket vattenkraft. Det är naturen som styr hur mycket vatten vi har i dessa system. Vi har sett stora variationer under ganska kort tid.

Under 2000 hade vi en elprisnivå runt 10 öre i genomsnitt under året. Det var ett extremt gott vattenår. Bara några år senare var det ca 30 öre, tidvis uppåt 70 öre, när det var ont om vatten. Naturen spelar stor roll för oss i vårt

system. Det kan vi inte göra så förfärligt mycket åt, så länge som vattenkraften är en så pass dominerande del.

Politiska beslut, oavsett vad man har för uppfattning om huruvida de är riktiga eller inte riktiga, har påverkat tillgången på elkraft i det nordiska systemet rätt så väsentligt. Stängningen av Barsebäck svarar mot ungefär 9 terrawattimmar per år, vilket är 2 ½ % av hela utbudet i det nordiska systemet.

Marknadsmakt, ett uttryck för bristande konkurrens, är helt enkelt att producenter håller tillbaka utbudet i syfte att höja sina vinster genom att pressa upp priserna. Det är en fråga som har funnits med på agendan under hela den tid man har diskuterat att avreglera, att öka konkurrensen på elmarknaden. Man har ofta ställt frågan: Eftersom nu de flesta nationella elmarknader har en eller ett fåtal dominerande producenter, kommer man att få någon effektiv konkurrens under sådana betingelser? Det finns ingen fråga som har studerats mer ingående än denna. Ett antal utredningar har också gjorts i Sverige. Om man söker efter ett systematiskt inslag av marknadsmakt, alltså att prisnivån systematiskt ligger väsentligt över marginalkostnaden, finns det till dags dato, som jag ser det, inga belägg för detta. Både forskarrapporter och utredningar har studerat det. Det är egentligen väldigt enkelt att kolla. Det finns inte någon stor outnyttjad kapacitet i det nordiska systemet. Det finns alla skäl i världen att följa generaldirektörens råd att se efter konkurrensen, att vara vaksam, men problemet med de höga elpriserna i dag är inte utövande av marknadsmakt. Det är någonting annat. Det kommer längre ned på min bild här.

Delvis handlar det om bränslepriser, men som Håkan Heden också visade är det priset på att släppa ut koldioxid som slår igenom fullt ut i elpriserna. Man kan sätta frågetecknen för hur marknaden för utsläppsätter faktiskt fungerar. Prisnivån blev högre än förväntat, men med de mål man har i klimatpolitiken finns det anledning att räkna med att priset på att släppa ut koldioxid långsiktigt kommer att vara högt. Det kommer att ha betydelse för kostnaderna att producera el med fossilbaserade kraftverk.

Får jag väldigt kort sammanfatta det som jag anser vara det viktiga här, *the short story* så att säga. För att ha en fungerande marknad måste man ha balans mellan utbud och efterfrågan. I den meningen har den nordiska marknaden fungerat väldigt bra. Det har hela tiden, trots stora variationer i tillgången på vattenkraft, funnits ett pris till vilket man har kunnat handla el, köpa och sälja el, till ett marknadspris, men elprisnivån har varierat mycket väsentligt. För att man ska få balans måste elpriserna vara tillräckligt höga för att täcka de kostnader som de marginella produktionsanläggningarna har. Det finns ingen producent som långsiktigt producerar till en kostnad som överstiger försäljningspriset.

I det nordiska systemet är det kolkraft som är det marginella kraftslaget. Så var det tidigare. Det är mer nu än tidigare, efter nedläggningen av Barsebäck och också som en följd av att efterfrågan så småningom stiger. Med de höga priserna på koldioxid är det oundvikligt i ett system där kolkraft är det margi-

nella kraftslaget att elprisnivån blir hög. Det visar väldigt tydligt vilken stark korrelation vi har mellan elpriserna och koldioxidpriserna.

Det är ett problem att vi har en hög elprisnivå. En viktig del av vårt näringsliv är i hög grad beroende av elpriset. Många hushåll har elvärme och över huvud taget en hög elanvändning. Så det är ett problem. Det leder till stora inkomstöverföringar från producenter till konsumenter.

Men om man nu skulle försöka lösa detta problem genom att, som en del har föreslagit, driva igenom någon form av genomsnittskostnadsprissättning i kraftindustrin, det vill säga att man skulle använda vinster på vattenkraft till att hålla nere priser till konsumenterna, är det bara, som jag ser det, ett sätt att dölja problemet. Man skulle stimulera en ökad användning av el, ökade utsläpp av koldioxid och ha ett långsiktigt ohållbart system. Vi skulle inte få fram de investeringar som krävs. Om problemet finns på utbudssidan finns också lösningen på utbudssidan. Det är att få fram kraftslag som kan producera mer el och gärna till betydligt lägre kostnad än vad kolkraft med höga koldioxidpriser kan.

Professor Björn Karlsson, Linköpings universitet: I allt väsentligt håller jag med Lars Bergman, men jag skulle vilja ha en lite annan utgångspunkt. Om man förutsätter en fungerande europeisk elmarknad, det vill säga i stora mått en frihandel och att vi har *en* marknad i stället för 25 olika elmarknader, kan man ganska enkelt beräkna vad det framtida elpriset kommer att bli. Det är alltså vad det kostar att bygga och driva nya gaskombikondensverk med 50–60-procentig verkningsgrad på kontinenten. Det innebär ett framtida exportpris på ungefär 1 kr där vi utgår från att utsläppsrätterna kostar ungefär 20 öre per kilowattimme. Däremot kommer nattpriset att vara ungefär hälften. Det beror helt enkelt på att det bara finns en signifikant risk för brist dagtid. Det är det som motiverar kraftutbyggnad på kontinenten. De priserna kommer vi att få alldeles oavsett vad vi gör i det här landet, exempelvis nedläggning av Barsebäck eller nytillkommande kraftvärme och annat.

När det gäller utsläppsrätterna kan man säga att på en gemensam marknad är det alldeles självklart att vi som konsumenter, eftersom vi på marginalen köper kolkondens, också blir drabbade av utsläppsrätterna. Och så ska det vara. Dessutom är det så att eftersom vi använder tre gånger mer ström per person i det här landet än vad man gör på kontinenten blir vi trefaldigt drabbade. Om man ser det från klimatsynpunkt är det alldeles självklart att om vi får signifikant höga elpriser kommer vi inte på sikt att kunna använda mer ström än vad man gör på kontinenten. Det gäller både elvärme och inom småindustri och medelstor industri. Jag exkluderar då elintensiv industri för enkelhetens skull.

Då gäller det att utnyttja de komparativa fördelar vi har. Det har nämnts vattenkraft och kärnkraft. Det är alldeles självklart att det gagnar oss, men som konsumenter ser vi inte så mycket av det här. Det är i huvudsak ett producentöverskott.

En annan ganska outnyttjad komparativ fördel är möjligheten att komplettera våra fjärrvärmesystem med kraftvärme där vi då får i princip 100 % verkningsgrad och stundtals till och med mera, medan däremot kondensen ligger på ungefär 30–40 %. Om vi tar de sämsta är det till och med lägre än så. Det betyder att vi på sikt kommer att få se ännu högre elpriser.

Däremot kan man väl vara lite mer tveksam till huruvida konkurrensen fungerar i dagsläget. Det är ju ganska få branscher som har 300–400 % avans. Man motiverar det med nya investeringar, men det gäller å andra sidan alla branscher. Om man tänker på bilproduktionen skulle man ha 400 % avans för att kunna utveckla en ny bilmodell. Det är ganska orimligt.

Jag skulle vilja visa ett par bilder som har gjort mig lite konfunderad. Vi har sett den här bilden tidigare. Den är principiellt riktig och det är ungefär så den har visats. Vattenkraftens rörliga kostnader är alltså utomordentligt små. Det är bråkdelar av ett öre. Kärnkraften är nästan lika billig. Det har nämnts 10 öre här. Det är inte riktigt sant. Kärnkraftens rörliga kostnad ligger på ungefär 4 öre. Det är 2 öre högt räknat för uranet, 1 öre för anrikning och 1 öre för bränsletillverkning, det vill säga man borde köra kärnkraftverken så fort man får mer än 4 öre.

Sedan kommer olika typer av mottryck, både industriellt mottryck och kraftvärme som tyvärr missgynnas skattemässigt i Sverige. I det nordiska systemet kommer sedan kolkondens, så småningom oljekondens som nästan är obefintlig, där man till och med har rustat ned.

Om man ser på en annan lite mer inofficiell bild – man har visserligen tagit bort skalan här på y-axeln för att möjligen dölja ett och annat, men det är ganska lätt att räkna ut – ser vi att vatten och vindkraft ligger i botten som de ska, men helt plötsligt har kärnkraften och mottrycket bytt plats. Det innebär i princip att om man ska följa den här kurvan som jag tror är mer aktuell stänger man av kärnkraftverken om elpriset skulle understiga 18 öre. Det innebär att producentöverskottet ökar med ungefär 20 miljarder kronor per år. Jag ser ingen annan förklaring till det här än att man haft det för avsikt. När priserna var så pass låga fick man det bekymmersamt i slutet av 1990-talet. Då kom man underfund med att om man definierar om kärnkraftens rörliga kostnad från 3–4 öre till 18 öre så har man garanterat lönsamhet på ett helt annat sätt än man hade tidigare. Dessutom har även Eon presenterat motsvarande siffror på mer principiella bilder där kraftslagen ligger i rätt ordning. Egentligen är det paradoxalt att när man renoverade O 1:an för ett par miljarder kronor tjänade man mer pengar när kraftverket stod still än om det hade gått. När vi då som konsumenter har betalt renoveringen har vi inte möjligheten att ta del av de framtida vinsterna.

Jag är rätt övertygad om att Eon inte köpte Sydkraft för att leverera billig ström i Sverige utan snarare för att på en fri europeisk elmarknad tar man den kombination av egna kraftverk som leder till lägsta produktionskostnad. Där ingår en hel del svenska kraftverk, det vill säga att vi delvis dränerar Sverige med stigande priser som följd. På sikt får vi alltså betydligt högre priser. Däremot kan man säga att om vår användning av el blir motsvarande den på

kontinenten och vi dessutom bygger ut kraftproduktionen i form av kraftvärme finns det förutsättningar för mycket stor elexport. Det blir då enorma välfärdsvinster. Så även om vi ser att elpriset blir signifikant högre är det trots allt en stor välfärdsvinst. Men det förutsätter att vi räddar svensk industri såtillvida att den kan utnyttja el med samma effektivitet som man redan gör i de länder där man har haft de höga elpriserna sedan decennier tillbaka.

Det finns ingen anledning att tro att svensk industri skulle vara mindre effektiv än företag på kontinenten, men vi har vant oss vid ett lågt elpris och det får konsekvenser. Nu ser vi en mycket snabb effektivisering inom svensk industri. Det är utomordentligt hoppfullt. Det intressanta då är att elexporten faktiskt skulle vara av samma dignitet när det gäller exportvärde som exempelvis massaindustrin. Dessutom skulle vi då få en förskräcklig massa lönsamma investeringar gjorda med ökad sysselsättning som följd. Dessutom skulle den el som vi då skulle exportera onödiggöra dyr kolkondensproduktion i andra länder. Klimateffekten skulle kunna bli så pass stor att det svenska bidraget till klimatförändringarna faktiskt blir noll och intet samtidigt som vi tjänar pengar. Jag har inte riktigt förstått varför vi skulle avstå från det.

Konsult Roger Fredriksson: Låt mig gå rakt på sak: Det är konsumenterna som har rätt. Hälften är nog.

En villaägare från Hörnefors skriver i januari 2006: Den enskilde konsumenten kan inte värja sig. Detta är väldigt frustrerande. Snart har jag inte råd att bo kvar i mitt hus. Elbolagen kommer med den ena ursäkten efter den andra för att höja priset på elen. Det är skamligt. Snart är det dags att göra någonting, protestera, ett eluppror kanske.

Hans bild, och så gott som alla andra konsumenters uppfattning om marknaden, är kristallklar. Den fungerar inte. Elmarknadsreformen har havererat.

Jag tänker rekapitulera vad reformmakaren lovade och sedan också vad reformen levererade. Jag tänker berätta varför den havererade, och jag tänker avsluta med fem åtgärder som skulle kunna få reformen att fungera.

Om jag börjar med vad reformmakarna lovade så var ineffektivitet och bristande kundorientering i elsektorn anledningen till reformeringen av elmarknaden. Det startade med bolagiseringen av Vattenfall. Där säger man: En ökad avkastningsförmåga inom ramen för oförändrade eller lägre reala elpriser och en fortsatt trygg elförsörjning. Konkurrens i produktion, handel och försäljning skulle leda till hög effektivitet och låga priser för privatpersoner, företag och samhället. Effektivare tillsyn av nätmonopolet skulle ge lägre nätavgifter. Nätmyndigheten redovisade då uppgifter på mellan 20 och 40 % lägre nätavgifter än i monopolet.

Trots det här fanns det en utbredd skepsis mot reformen bland många grupper, speciellt de som värnade små konsumenters intressen. Reformmakaren fångade då upp det här punkt efter punkt och hanterade frågorna, till exempel prishöjning på grund av övervinster, prishöjning på grund av missbruk av dominerande ställning och på grund av ökad handel med kontinenten.

Under varje presentation förstärktes den här målsättningen för olika intressenter, till exempel av energiministern när han uppvaktades av LRF på hösten 1995. Det ledde fram till att kunderna hade mindre motstånd mot reformen. Och det omvända inträffade förstås, att kraftbolagen och elverken satte sig emot reformen.

Det råder inget tvivel om att målet för reformen var lägre elkostnader, och då vill jag betona att det var exklusiva skatter och myndighetsavgifter, och ett större inflytande för kunderna på elmarknaden. Det är också mot det målet som reformen ska utvärderas.

Vad fick då konsumenterna? Med allra största respekt för alla konsumenter som uttryckte sin besvikelse med ord som kanske inte lämpar sig för riksdagsstrycket svarar jag på utredningssvenska och hoppas att styrkan i kritiken inte minskar: Vi fick inte mer inflytande på marknaden. Vi fick mindre. Vi ska nu inte bara stå med mössan i hand, utan nu ser vi hur monopolavgifter under 100 år används för tvivelaktiga investeringar i kol, kärnkraft, stora utdelningar till ägare, generösa löner och bonusar till företagsledarna.

Få konsumenter har märkt en tryggare elförsörjning. Desto fler kan vittna om motsatsen. Abonnenter i Sydsverige, många boende i Värmland och Väst-sverige är några exempel.

Om vi tittar på de höjda vinsterna hos kraftproducenterna motsvarar det en ökad månadskostnad på 500 kr för en elvärmekund. Det är en fördubbling sedan det så ineffektiva och i många kretsar förhatliga monopolet levererade. Höjda vinster hos nätägarna och utebliven rationalisering kostar konsumenterna ytterligare 200 kr per månad i genomsnitt år efter år. Vi har hållit på nu i elva år. Mindre inflytande, sannolikt sämre leverans kvalitet, fördubblat elpris och höjda nätavgifter i stället för sänkta nätavgifter är vad reformen har levererat till konsumenterna. Så frågan är: Är det i själva verket så att hälften inte är nog?

Varför havererade reformen? Idéerna bakom reformen är bra. Den är väl-motiverad. Anledningen till varför den har havererat är att kraftproducenterna utnyttjar de initiala och strukturella bristerna i regelsystemet. Just att lagstiftaren var frånvarande under de tio första åren bidrog till haveriet. Det fanns en övertro på marknadens magi. Det är därför glädjande att samhällsbyggnadsministern numera anser att det är något allvarligt fel på elmarknaden, trots massiva och skenbart vederhäftiga expertutlåtanden om motsatsen. Även näringsutskottets utfrågning i dag vill jag tolka som att lagstiftaren är på väg att ta itu med allvarliga problem som drabbar konsumenterna och sätter stopp för den rovdrift på elkonsumenternas pengar som just nu pågår.

Efter en trevande och fumlig inledning tog kraftproducenterna tillbaka initiativet genom att köpa upp presumtiva konkurrenter, inte minst goda föredömen som kunde vara vår måttstock när vi mäter effektivitet. Med elsäljande marionetter, tafatta myndigheter och underutvecklade administrativa rutiner är producenternas ställning i dag långt mycket starkare än den någonsin var under monopolernas glansdagar. Kraftbolagens övertagande av makten blev möjlig efter en mycket skicklig affärsorientering av företagen, av organisation

en och en smart rekrytering av företagsledare, värdepappershandlare och, inte minst viktigt, kommunikatörer.

Just kommunikatörerna, både enskilda och branschorganisationen Svensk Energi, har varit oerhört skickliga på att nå ut med sitt budskap. Allt är skatternas fel. Det är ett budskap som för debatten ned på sandlådenivå. Staten höjer skatten. Därför får vi höja vinsten. När till exempel Konkurrentverket gång efter annan just anger skatterna som skäl till att det har gått illa på elmarknaden kan framgångarna knappast bli större för branschens kommunikatörer. Men även Energimyndigheten och Konsumentverket bidrar till att producenterna nu också kontrollerar kommunikationerna med konsumenterna. Fast här handlar det kanske mindre om det som sägs till enskilda konsumenter och mer om det som inte sägs. Oavsett hur mycket stryk vi som konsumenter får på elmarknaden kommer aldrig branschfinansierade Konsumenternas elrådgivningsbyrå att ta verklig strid för konsumenternas rätt på elmarknaden.

Inte heller reformens löfte om effektivare tillsyn av nätmonopolet verkar inge respekt hos större nätägare. De kan till exempel svara ”då släcker vi Stockholm” när de får en fråga om vad som händer om myndigheten skulle kräva sänkta nätavgifter.

Reformen havererade för att kraftproducenterna tilläts ta över makten. Lagstiftarna fanns inte där. Myndigheterna gjorde nästan ingenting. I praktiken finns konsumenterna knappt ens med på spelplanen. Marknaden har blivit en tummelplats för smarta affärsmän och värdepappershandlare som är ute efter snabba klipp.

Låt mig gå över till fem åtgärder som skulle göra att vi kan nå den ursprungliga målsättningen med reformen.

1. Först när energieffektivisering blir grundbulten i en nationell energipolicy kan vi få balans mellan köpare och säljare. När konsumenten får alternativ till att köpa el – den potentialen är enorm – uppstår ett rättvist förhandlingsläge. David Friedman som var chef för energikommissionen i Kalifornien när Enron härjade som värst uttryckte det så här: När vi sänkte förbrukningen var festen över. De kunde inte fortsätta.
2. Ett förhandlingsläge måste både förvaltas och utvecklas. Konsumenterna saknar i dag en obrottsligt lojal företrädare för att driva sina partsintressen. Det behövs ett kommersiellt agerande och resursstarkt ombud för kunderna, en konstruktion närmast att jämföra med en energistab på ett större bolag. Vi kan säkert lära en del av det danska exemplet med elsparfonden, men det kommer också att vara en fråga om att bryta helt ny mark för att öka miljontals konsumenters kommersiella styrka utan att samtidigt dra på sig en besvärlig organisation och byråkrati. Risken är annars att lagstiftarens korrigerande åtgärder kommer att begränsa och hämma även sund kreativitet hos kraftbolagen. Det är inte svagare kraftproducenter som vi behöver. Vi behöver starkare kunder.
3. Konsumenterna kan i dag av tekniska skäl inte delta i prisbildningen på marknaden. Det är till och med så illa att på Nordpol finns det en enda aktör i eget namn som har ett äkta intresse av lägre pri-

ser. Alla övriga aktörer tjänar mer pengar på att priset är högre. Först när konsumenterna har tillgång till priset online kan kraftproduktionens kortsiktiga marginalkostnad tävla med till exempel bortkoppling av hundratusentals varmvattenberedare runt om i landet. Elmätarna måste alltså förses med teknik för prisinformation timme för timme för att kunderna ska kunna optimera sin användning av el.

4. Konsumenterna skadas av en uppsjö av elsäljare på marknaden som i själva verket inte är annat än kraftbolagens marionetter. Det är ödets ironi att flertalet elverk som en gång i tiden bildades för att just skydda små lokala elabonnenter nu har blivit kraftbolagens effektivaste verktyg. Marionetterna möjliggör den stora bilaterala handeln. Producenterna slipper öka utbudet på handelsplatser med risk för prisfall som följd. Dessutom misstänker nya aktörer, ofta på goda grunder, att marionetterna inte agerar affärsmässigt i upphandlingssituationer. När stora lokala kunder inforrdar anbud betraktar man det som en nyckelkund och lägger icke affärsmässiga anbud, vilket får till följd att nya aktörer avstår helt från att lämna vassa anbud. Så elsäljarna måste certifieras med högt ställda krav på solvens, organisation och kompetens. Kvar blir då fler kvalificerade elsäljare – det är det som är det viktiga, inte numerären som sådan – som kunderna kan välja mellan.
5. All drift, underhåll och nyanläggning i nätverksamheten bör handlas upp enligt lagen om offentlig upphandling. Nätbolagens roll ska renodlas till att enbart äga nätet och all förvaltning ske genom konkurrensutsatt upphandling.

Lagstiftarens uppslutning kring dessa åtgärder och en ny konstruktion för systemet med utsläppshandel kan göra 2006 till det år då elmarknadsreformen bärgas och sätter segel.

Direktör Gunnar Fabricius: Jag har en lite annan synpunkt på elmarknaden och menar att den faktiskt är extremt enkel. Den har blivit väldigt komplicerad i och med att man har skapat den typ av marknad som man har skapat. Vad som egentligen förekommer när vi handlar el är att vi bara kopplar in apparater och kraftverk på nätet. Det är så enkelt det är egentligen. Det är så enkelt elmarknaden fungerar. Nätet är ju en marknad. Det är den sammanlagda förbrukningen för alla apparater som styr priset. Om man slår på flera apparater, om förbrukningen ökar, måste man starta fler kraftverk. De är dyrare, och priset stiger. Om man stänger av en del förbrukning kan man stoppa en del dyra kraftverk, och då sjunker priset. Så konsumenterna kan styra priset genom att helt enkelt använda mer eller mindre el. Då behöver man inte göra saker och ting så väldigt komplicerade.

Konkurrensen fungerar om alla handlar till samma aktuella pris. Eftersom konsumenterna faktiskt styr priset och det är den sammanlagda efterfrågan som bestämmer detta, och man då handlar till det pris man ska sänka, kan man alltså sänka priset.

En annan förutsättning för att få konkurrens på marknaden är att kraftverken körs i kostnadsordning. Kraftverken ska helt enkelt startas sammantaget i

kostnadsordning. Det har egentligen ingen betydelse vem som äger de olika kraftverken. Det är fullständigt betydelselöst. Det innebär att man måste föra ett resonemang där man inser att det är en marknad där det egentligen inte finns några elhandlande aktörer. Man handlar med apparater och kraftverk. Man handlar på nätet. Man behöver inte gå utanför nätet för att handla sin el.

En annan poäng om man ska få marknaden att fungera är att hantera prisrisker med hjälp av pridförsäkringar på effekt. Apparaterna och kraftverken slås på inte beroende på vilken tidpunkt man är i tillvaron, utan när det gäller kraftanläggningar beroende på vilket pris det är på marknaden. Då måste man ha kontrakt där risker sprids. De kontrakten relaterar inkoppling av effekt till det aktuella priset. Annars klarar man inte av att balansera långsiktigt utbud och efterfrågan i form av investeringar på marknaden.

Grundfelet från början är att vi har utgått från att el handlas av aktörer. Det var en illusion som skapades redan på monopoltiden. Illusionen av handel mellan producenter på monopoltiden skapades genom att de regionala producenter fick i uppgift att prognostisera den regionala förbrukningen. Då kunde producenter köpa och sälja samtidigt. Det såg ut som om de var aktörer. De kunde handla med varandra. Det fanns något som kallades produktionsoptimering. I optimeringen körde man helt enkelt kraftverken i kostnadsordning till ett aktuellt pris. Marknaden fungerade redan då på det sätt som jag menar att den faktiskt fungerar i dag.

På nätet fanns det ett aktuellt pris. Utåt mot konsumenten var det en monopolreglering med monopolpriser. Den monopolregleringen skapade också en illusion av att de som ägde nätbolag sålde el. Det gjorde de egentligen inte. Det var konsumenterna som köpte el genom att koppla in apparater. Vid avregleringen utgick man från att de fiktiva aktörer som fanns i monopolregleringen skulle konkurrera med varandra. Man har gjort egentligen precis samma sak som på monopoltiden när det gäller funktionen av att skapa illusionen av handel. Nu är det en handel mellan så kallade balansansvariga aktörer. De balansansvariga aktörerna avräknas i något som kallas balansavräkning. Balansavräkningen innebär att vi ska handla oss i balans, det vill säga inte handla något alls. Det är en illusion, ett nollsummespel. Egentligen händer ingenting på en marknad förutom att producenter netto naturligtvis kör sina kraftverk lika mycket som konsumenterna netto förbrukar. I övrigt händer inte ett smack på marknaden. Det är ett problem.

Som exempel kan jag ta den sista punkten längst ned till höger på bilden. För att skapa hela systemet måste vi skilja på nät och handel. Det har skapat en extrem komplexitet i systemet.

Att bygga marknaden som en fullkomlig illusion är något som inte håller i längden. Vad som händer när konkurrensmekanismen skapas, där konsumenter ska försöka bilda ett eget elpris i sitt egna elavtal, är att konkurrensmekanismen omvandlas till en *free ride*-mekanism. Konsumenten som vill få ett lågt elpris för sin egen del fäster priset för tre år och får ett lägre pris än andra konsumenter. Han vinner naturligtvis själv på att skaffa sig det priset. Men de faktiska priserna på marknaden går upp. Konsumentens strävan efter lägre

priser på den marknad vi har i dag resulterar i högre priser – per definition. Det bidrar naturligtvis inte till konkurrens. De aktuella priserna stiger. Det bidrar över huvud taget inte till effektivitet. Här måste vi ha ett system som har mycket större resurser än vad det har.

Ett annat problem är att när aktörer säljer, de stora producenterna, och vi uppfattar dem som aktörer i budgivningen, kan vi inte säkert veta om kraftverken körs i kostnadsordning. Vi vill veta om kraftverken sammantaget, oberoende av vem som äger kraftverken, körs i den verkliga kostnadsordningen. Det har vi över huvud taget inte möjlighet att veta på marknaden. Aktörer lämnar in bud för halva marknadens produktion. Vi vet inte vilka anläggningar som körs och vad de kostar. Vi har inga möjligheter att kontrollera konkurrensen på producentsidan. Det kan naturligtvis utnyttjas av producenterna – jag säger inte att de gör det – för att i tillägg till de möjligheter som konsumentens priselasticitet innebär använda möjligheten att driva upp priset.

Ett annat allvarligt problem är att handel med elavtal är en handel där vi ska fästa priset på ett långt kontrakt och vi avräknar priset mot en uppmätt förbrukning. Det betyder att priset på effekt blir noll på marknaden. Priset på effekt i de existerande kontrakten är noll. Då kan vi inte introducera kontrakt där vi faktiskt tar betalt för effekt. Vi har tappat hela möjligheten att skapa en marknad för att långsiktigt balansera investeringar när det gäller både utbuds- och efterfrågesidan. Det är naturligtvis ett stort problem när det gäller konkurrens och investeringseffektivitet.

Jag menar att marknaden varken kan skapa kortsiktig balans eller långsiktig balans när den ser ut så med det grundläggande felet. Det förutsätter planhushållning. Mycket av det som marknaden borde klara måste i stället klaras med hjälp av politiska åtgärder. Det är därför vi har en så omfattande energipolitik.

Ordföranden: Föredömligt. Alla har hållit sig inom tidsramarna. Jag kan svara för alla att det har varit en intressant del av dagen. Ny bryter vi för paus.

Paus

Ordföranden: Tiden är inne för att påbörja de sista passen. Vi vill självklart också höra branschens synpunkter på det som har sagts och deras egna synpunkter på elmarknaden. Vi har verkställande direktör Bo Källstrand från Svensk Energi, en branschorganisation, och ordförande Johan Öhnell från Oberoende Elhandlare.

Bo Källstrand: Jag ska försöka ge elbranschens syn på marknadsutvecklingen. Det finns mycket att tala om, och jag ska försöka koncentrera mig med tanke på den knappa tidsramen.

Vi från elbranschens sida bejakar utvecklingen mot en avreglerad och integrerad europeisk elmarknad. Vi tror att framtiden ligger i marknadslösningar, och vi tror inte på olika typer av återgång till någon form av nationellt reglerad marknad.

Vi tror också att elbranschen har möjlighet att ge svenska elkunder långsiktigt konkurrenskraftiga priser i sammanhanget, förutsatt att vi får harmoniserade regler för hur vi kan verka i Sverige och en sund konkurrens på marknaden. På det viset är vi optimister.

Förtroendet är av allra högsta vikt för branschen – över huvud taget kundernas och aktörernas förtroende. Det gör att övervakningen av att konkurrensen fungerar i branschen både nationellt och internationellt måste vara rigorös. Det råder inget tvivel i det sammanhanget. Det som inte minst har sagts på senare tid om konkurrensen inom EU är värt att följa med största uppmärksamhet.

Vi tror också att den situation vi har nu med höga elpriser kan förbättras med hjälp av politiska åtgärder. Jag kommer tillbaka till det.

Elförsörjningens utmaningar är stora. Jag ska inte dröja länge vid det, men vi känner till bilden internationellt med både de 1,6 miljarder människor i världen som är utan el, de begränsade fossila resurserna och klimatproblemen. Hållbar utveckling blir en ödesfråga. Vi kan inte längre titta på marknaden ur ett enbart svenskt perspektiv. Omvärlden påverkar oss. I allra högsta grad påverkas vi av den europeiska omvärlden. EU har beslutat om en gemensam inre marknad för el och gas. Vi vet också att Norden som en regional marknad är Nordiska ministerrådets vision. Den ställer vi oss också bakom. Vi tror också att avregleringen är ett oåterkalleligt faktum.

Vi tillhör numera EU, och vi kommer att få en gemensam avreglerad marknad i EU vare sig vi vill eller inte. Det är ett EU-beslut. Det gör i sin tur att när vi tittar på marknaden tror vi att vi som aktörer måste se oss som européer när vi diskuterar elförsörjningen framöver. Det går inte att diskutera elförsörjningsfrågor ur ett enbart svenskt perspektiv längre. Man måste hela tiden analysera frågan utgående från ett europeiskt perspektiv.

För all klarhets skull hade vi en helt annan situation före 1996. Vi hade en prissättning baserad på kostnad för den produktionsmix vi hade och ett påslag för skäligen avkastning. Det baserades på att varje aktör hade ett område att försörja en säker, garanterad avsättning. Det ledde till ett visst överutbud. Det var en av de kritiska punkterna. Det gav naturligtvis låga priser med tanke på att vi hade en internationellt sett fördelaktig produktionsmix.

Nu har vi fått igenom en avreglering, och nu är det marknadskrafterna som avgör balansen mellan produktion och konsumtion. Vi har en nordisk integration, och vi får successivt en europeisk integration. Det innebär att priset sätts utgående från en marginalkostnad om konkurrensen fungerar väl. Om den inte fungerar väl skulle priset kunna sättas till något annat än marginalkostnad. Men fungerar konkurrensen väl blir det en marginalkostnad som sätter priset. Det ligger i botten. Det måste vi ha i bakhuvudet när vi resonerar om vad vi kan göra.

Nu har vi fått höga elpriser. Jag ska inte dröja länge vid denna kurva. Vi har sett den flera gånger förut. Den högra delen visar terminspriserna för de kommande tre åren. Det är marknadens bästa gissning av var elpriserna kommer att ligga framöver. Om det är någon som har en bättre idé om var de kommer att ligga uppmanar jag denne att placera på börsen. Han kan bli rik! Det är ungefär vad man tror. Det är de priser vi har att räkna med framöver.

Jag ger några andra fakta innan jag går vidare. Norden har blivit beroende av import under normalår. Här är många bilder om kapaciteter och så vidare. Jag kommer att lämna dem här. Jag ska inte kommentera alla. Den röda kurvan visar nettoflödet mellan Norden och omvärlden under de senaste 15 åren.

Vi ser att under de allra flesta åren sker flödet in i Norden. Vi har blivit beroende av import från omvärlden, på senare tid i allt högre grad. År 2005 var ett undantag eftersom vi hade en mycket god hydrologisk situation som möjliggjorde att vi hade ett balanserat flöde i Norden, men vi hade egentligen ingen nettoexport. Vi är alltså beroende av import från vår omvärld i dagsläget.

Dessutom är det så här: Vi importerar energi. Vi har också en mycket knapp effektbalans. Den bild jag nu visar har vi talat om i olika sammanhang tidigare. Här ser vi effektbalansen föregående vinter. Möjligen ser det något bättre ut framöver, men vi vet efter Svenska kraftnäts senaste rapporter att vi ser problem åtminstone några år till framför oss i det här sammanhanget, lite grann beroende på vad som händer.

Mot bakgrund av detta importberoende är det inte så konstigt om vi får ett pris för elen som ligger någotsånär i nivå med det europeiska priset. Det är ju där utbytet sker. Jag visar nu en bild med kurvor. Liknande kurvor har visats tidigare. Det röda här visar utvecklingen på den viktigaste tyska spotmarknaden, och det blå visar utvecklingen på Nordpool. Vi ser då ett intressant mönster. De stämmer ju överens huvuddelen av tiden utom när det är begränsningar i överföringskapaciteten och man alltså inte kan överföra tillräckligt mycket. Vi ser till exempel toppen 2003, då vi hade torrår. Vi importerade så mycket det gick, och ändå var man rädd för att vattnet inte skulle räcka vintern ut. Därav det här utseendet. Det intressanta är också att se att den tyska och den europeiska marknaden hade större påverkan under tiden från 2005, då handeln med utsläppsrätter infördes. Vi släpade efter under hela 2005 beroende på det goda hydrologiska läget – vi hade alltså inte samma importbehov där – men framemot nyår började vi se på marknaden att det var dåligt med snö i både de svenska och norska fjällerna, och då kom de här kurvorna att sammanfalla igen. Vi får då huvudströmningen i det här, som är att det nordiska priset ligger i nivå med det europeiska priset.

Det här beror, som vi har varit inne på tidigare, på de kraftigt höjda priserna för energiråvaror, men det beror också på handeln med utsläppsrätter. Jag ska inte dröja längre vid det här – vi har sett det tidigare.

Jag kan bara lägga till en kurva. Jag visar nu samma kurvor som vi såg tidigare, Tyskland respektive Norden, och vi har lagt in en grön kurva som

visar prisutvecklingen sedan 2005 för utsläppsrätterna. Vi ser den påfallande samvariationen. Det är ganska intressant.

Vilka är då orsakerna till det höga elpriset, och hur kan vi påverka det? Ja, förenklat kan man säga att EU:s inre marknad och det faktum att vi i ökande utsträckning är en del av Europa är viktiga delar i att vi får samma priser som där. Det är någonting som vi, som jag ser det, har väldigt svårt att påverka från svensk sida. Det går i den riktningen. Försöker vi bromsa det så kommer vi att få problem. De höga energiråvarupriserna på kol, olja och så vidare kan vi diskutera och ha synpunkter på, men vi kan inte göra särskilt mycket åt dem från vår utgångspunkt heller.

Däremot finns det tre områden som vi kan påverka. Det första är klimatpolitiken, det andra är utbudssituationen och det tredje är elskatterna. Jag tänkte dröja något litet vid var och en av de här tre sakerna som går att påverka.

Jag börjar med klimatpolitiken. Inledningsvis vill jag säga att vi från elbranschens sida ju har varit positiva till handeln med utsläppsrätter. Vi tycker det är en intressant utveckling och att det är ett potentiellt bra sätt att hantera fördelningen av bördorna i klimatpolitiken. Däremot är det alldeles uppenbart att priset på utsläppsrätterna i det här mycket snabbt införda experimentet har blivit alldeles för volatilt. De här svängningarna skapar en farlig osäkerhet. De här svängningarna upp och ned gör ju tiotals öre på elpriset, som vi har sett här. Vi ser att det här beror på att marknaden är omogen och dåligt genomlyst. Jag tror att Claes Norgren tidigare talade om brister i den finansiella elmarknaden.

Vad ska man då säga om börsen för utsläppshandel? Det är ju en synnerligen icke-transparent marknad. Reglerna för marknadsinformation etcetera lyser med sin frånvaro liksom de förutsättningar som ska gälla för *joint implementation*, flexibla mekanismer och så vidare: Vad händer i det här sammanhanget? Det finns enormt många frågetecken, och det är det som leder till att prisbildningen blir så osäker. På något vis finns det anledning att inom EU driva frågan om att få till stånd en dämpning av de här våldsamma utslagen under perioden fram till dess att marknaden har blivit mera genomlyst. Det andra jag vill påpeka är detta: Inför vi nationella mål, som det svenska minusfyraprocentmålet – framför allt om det inte struktureras som ett avräkningsmål så att vi har möjlighet att delta i den här handeln – ja, då suboptimerar vi. Då blir för svensk del även på sikt den här utsläppshandeln någonting som vi kommer att stå utanför. De två förbättringarna, åtgärderna, finns det alltså möjlighet att göra här, och det skulle välkomnas.

Sedan har vi frågan om utbudssidan. Flera har varit inne på det tidigare. Jag tror att statsrådet Mona Sahlin sade tidigare här att det är för få företag som agerar i det här sammanhanget, och det är klart: Möjligheten att få flera företag bygger ju på att det blir möjligheter till nyetablering. Flera har varit inne på inträdeshindren på marknaden. Det är svårt att komma in, det är svårt med processer, och det är svårt att få tillstånd. Det är ett gemensamt intresse för elkrävande industri, elkunder och energibranschen att få ordning på det här. Det är nämligen så här: Vill vi ha konkurrenskraftig el så måste vi bygga

kraftverk som producerar konkurrenskraftig el. Något annat sätt finns inte. Alternativet är att någon annan får träda emellan.

I Europa finns det ett jättebehov av mera elproduktion. Det kommer att behöva byggas ungefär 600 000 megawatt under den kommande dryga 20-årsperioden. Sverige är en del av Europa. Vi har mycket goda möjligheter att dra vårt strå till stacken för utbyggnad av den europeiska elproduktionen. Vi har bättre produktionskällor än den kolkraft som finns i mängd ute i Europa. Vi kan bygga vattenkraft, vi kan bygga kraftvärme, vi kan bygga vindkraft och vi kan bygga kärnkraft – till att börja med kan vi höja effekten i de kärnkraftverk vi har – och åtminstone så långt tycker jag att det finns all anledning att gå. Vi kan däremot inte isolera oss och säga att utbyggnad är någonting som européerna får sköta medan vi sitter nöjda med det vi har.

Sedan vill jag också säga några ord om konkurrensen i detaljistledet. Sund konkurrens i detaljistledet kan hotas av dominerande aktörer. Jag har varit inne på det i sammanhanget. Vi vet att klimatpolitikens syfte ju är att gynna produktion av utsläppsfri kraft. Det är utsläppshandelns funktion. Det är alldeles uppenbart att i och med att man gör det så blir elen dyrare, och därmed uppstår vinster, inte minst i gammal produktion, till exempel gammal vattenkraft och gammal kärnkraft. Det är väldigt viktigt i det här sammanhanget att de vinsterna används på rätt sätt. De ska naturligtvis användas för investeringar i ny produktion och för att få upp utbudet så att priserna kan sjunka. Det är ju så marknaden ska fungera. Som vi var inne på tidigare måste det då vara tillåtet att bygga nya kraftverk. Däremot får de ju inte användas till att slå ut konkurrenter, elhandlare, som är hänvisade till att köpa sin kraft från Nordpool, genom att gå ut och sälja till priser som ligger under Nordpoolpriserna till slutkunder. Det här är väldigt viktigt.

Vi var inne på tidigare – jag tror att Bergman sade det – att prissättningen i Nordpool fungerar väl. Det anser vi också att den gör, och bättre blir det genom att samtliga medlemmar, med något enstaka mindre undantag på den svenska produktionssidan, nu har åtagit sig att från och med 1 juli sälja all sin produktion via Nordpools spotmarknad och därmed bidra till att vi får en verkligt transparent prissättning där. Men som sagt: Det här får ju inte utnyttjas till att sedan sälja elen billigare till slutkunderna än vad prisnivån är på Nordpool, om man är stor och har stora vinster, för då rycker man undan fötterna för en sund konkurrens i elhandeln. Därför har Svensk Energi skrivit till Konkurrensverket och bett dem att utreda förekomsten av så kallad underprissättning där man på ett ojust sätt konkurrerar på den här marknaden. Jag förstår att vi kommer att få möjlighet att ha en diskussion med Konkurrensverket om det här inom de kommande veckorna.

Vi har också med skärpa i det här sammanhanget vänt oss mot näringsministerns uppmaning till Vattenfall härom veckan att utnyttja sin särställning till att hålla lägre priser än vad konkurrenterna förmår. Det är inte på det sättet man bygger upp en väl fungerande marknad. Det tycker vi är oerhört viktigt.

Slutligen vill jag säga några små ord om skatterna. Den bild vi nu ser visar den prisutveckling som vi har sett flera gånger redan. Den gröna skatteväx-

lingen gör elen dyrare. Den fråga som man har anledning att ställa sig är: Är priset för högt, för lågt eller lagom till slutkonsumenten? Väldigt många tycker att priset är för högt, inte minst med tanke på att marknaden har drivit upp priset på elenergi. Då kan man ju fråga sig i det sammanhanget: Finns det anledning att se över beskattningen för att få en mera lagom nivå?

Sammanfattningsvis tycker vi att man bör se över utsläppshandelns funktion. Vi bör förbättra möjligheterna att öka utbudet och ge större möjligheter att bygga ny kraftproduktion. Vi bör också säkerställa en sund konkurrens inom och utom Sverige. Ingen politiskt styrd underprissättning får förekomma. Vi bör förbättra transmissionskapaciteten inom Norden och med omvärlden för ökad effektivitet och förbättrad leveranssäkerhet, och vi bör överväga om den gröna skatteväxlingen har gått för långt när den läggs ovanpå utsläppshandeln.

Johan Öhnell, Oberoende Elhandlare: Jag vill börja med att tacka så mycket för att jag fått komma hit. Det är väldigt spännande.

Jag ska försöka fokusera på åtgärder. Vi har hört väldigt mycket om de problem som finns. Det finns ett antal saker som kräver politiska initiativ. En sådan sak är utsläppsrätter. En annan är det som Bo var inne på här, nämligen frågan: Vad kan Vattenfall göra för att stimulera konkurrensen? Sedan är det också en fråga som har varit uppe här i utskottet för ett antal år sedan, som då kallades centralt anläggningsregister. I dag drivs det i form av en annan fråga, EMIX, där man också behöver ett politiskt initiativ för att frågan ska ta sig framåt. Det finns också en fråga av strukturell natur: Vem ska äga den finansiella delen av elbörsen?

Jag tänkte visa en bild som handlar om utsläppsrätterna och den prissättning som finns. Det är rubriken som är viktig: Marknaden fungerar inte. Där har det varit viss oklarhet i dag. Vi har inte tyckt lika. På bilden ser ni det stora priset, då priset gick från 30 euro ned till drygt 10 euro. Det är ett prisfall på ungefär 60 %. Vi hade i går ett börsfall på 4 %. Alla har sett rubrikerna om det. Marknaden är inte fungerande om priset kan sjunka med 60 %. Som ni ser på bilden gick det två veckor, och sedan steg priset med 60 %. Det är väldigt stora underliggande värden som äventyras på det här sättet. Som Mona Sahlin visade drabbar det här Sverige extra hårt eftersom vi har en så liten andel fossilkraft. Prispåverkan är alltså för stor, och den är inte rimlig. De senaste veckornas handel med utsläppsrätter visar väl med all önskvärd tydlighet att man måste göra någonting åt detta. Vi ser att hushållen inte är nöjda med att betala de här extrapengarna, som till väldigt stor del hamnar hos elproducenterna.

Det jag hoppas på här är att man ser att det krävs politiska initiativ för att åstadkomma förändringar. Vi har inget konkret förslag till lösning, men jag kan ta ett exempel på hur man skulle kunna tänka sig att vi faktiskt kan göra någonting och inte låta handeln få växa fram och börja fungera så småningom. Det är väl en av de saker vi hörde här förut: Lagstiftaren lämnade elmarknaden lite för mycket i fred, och nu har det gått tio år. Jag hoppas att det

inte går tio år då man lämnar handeln med utsläppsätter i fred, utan att man är betydligt mera aktiv.

Vad är problemet? Ja, problemet med utsläppsätter är att det inte finns någon fungerande handel. Skulle man kunna koncentrera det här genom en typ av reglering som innebär att man har en marknadsplats som hanteras av EU? Man kanske under ett inledande antal år skulle behöva begränsa antalet aktörer till dem som faktiskt håller på med utsläppsätter och att man bara skulle få handla efter fysiskt behov. Vad innebär då det? Jo, det innebär följande: Vi måste inse att elproducenterna är de största aktörerna på den här marknaden. Det finns naturligtvis från deras sida ett intresse av att priserna är höga eftersom man kan föra dem vidare till elkunderna på elpriset. Därför tror jag att man faktiskt måste ge sig in och hantera den här marknaden på ett annorlunda sätt under en övergångsperiod.

Vad skulle det här då leda fram till? Jo, det skulle leda fram till att vi skulle få en bättre prisbildning på utsläppsätter. Därmed skulle också elmarknaden fungera bättre med en mer positiv effekt på miljön. Informationsgivning är alltså viktigt i det här. Man måste försöka hitta en kostnad som är rätt för utsläppsreduceringen. Vad behöver den vara för att ha den effekt på miljön som vi vill ha?

En annan konkurrensfråga beträffande utsläppsätter ansluter till vad Mona Sahlin sade i början. Hon hoppas på att det kommer in nya aktörer som ska bygga den förnyelsebara energin. Det låter ju bra. Men om man har ett system med utsläppsätter som får elpriset att variera med mellan 10 och 20 öre förstår ni hur lätt det är att gå till banken och låna pengar för att finansiera den här utbyggnaden, med utgångspunkt i att du ska få igen dina pengar på 25 år. Var hamnar då den nya elproduktionen? Jo, hos de gamla aktörerna som har urstarka balansräkningar. Vi har alltså en konkurrensproblematik också när inte prissättningen fungerar.

Jag går över till den andra frågan på åtgärdslistan: Dela Vattenfall. Vattenfall bör delas så att man skiljer av den del som säljer el. Den står för ungefär 1 % av Vattenfalls vinst i dag. Det skulle alltså inte ha någon påverkan på den utdelning som man kan ge till staten, men det skulle göra att den handel som i dag är intern skulle bli börshandel. Det skulle förbättra prisbildningen och öka förtroendet. Vi kan se att det skulle lyfta av en del av uppgiften för lagstiftaren, nämligen att, som vi var inne på här, försöka få fram sanktioner mot nätägare som inte sköter leverantörsbyten. Det är ett exempel på något som har varit väldigt svårt för lagstiftaren att få fram. Vi har det fortfarande inte. Här skulle man få en stor aktör som skulle driva på och som skulle ha precis samma intressen som vi har av att få det här att fungera. Vi tror alltså att det skulle kunna vara väldigt bra. Det skulle också vara ett sätt för Vattenfalls kunder att få ett bolag som faktiskt fokuserar på det här. Det här bolaget kan ju vara statligt precis som i dag, men inte tillhöra Vattenfallskoncernen. Då kan man också ge ägardirektiv, som man har varit inne på, som inte behöver bli konkurrensvidriga, där man ger uppdrag om att man ska ha bra priser.

Jag vill ta upp en ganska teknisk fråga. Den är viktig för oss aktörer som inte är helnätsägare, och den är viktig för kunderna. Den hänger ihop med sanktioner. Vi på Oberoende Elhandlare sade att det kanske inte fanns något starkt stöd för sanktioner, men då måste man göra någonting annat i stället. Ett centralt anläggningsregister förde vi fram som en fråga. Här har Svensk Energi gått vidare och tycker att det här är bra, och det kallas i dag för EMIX. Det finns ett väldigt bra förslag framme om detta. Det enda som krävs här är ett politiskt initiativ att ge Svenska kraftnät i uppgift att ta ansvar för detta. Då kommer detta att snart kunna vara på plats. Man måste också se till att den reform som redan är beslutad, att alla ska ha individuell elmätning från och med 2009, verkligen kommer att fungera. Det här kostar en bråkdel. Vi kan säga att det går på ca 100 miljoner kronor att få det här till stånd medan elmättarreformer kostar kanske hundra gånger så mycket. Det är en viktig bit. Det krävs bara att man får regeringen att ge ett uppdrag till Svenska kraftnät att ta i frågan.

Den sista frågan är lite mera långsiktig. Den går in i det som både Konkurrensverket och Finansinspektionen har skrivit om den här marknaden. För att den ska fungera bättre behöver vi finansiella aktörer som vågar sig in, inte bara de traditionella från branschen. En sak att göra skulle kunna vara att man flyttade ägandet av den finansiella delen av börserna från Svenska kraftnät, som är väldigt bra på den fysiska delen av elmarknaden. Ägandet av den finansiella delen av elbörsen skulle kunna flyttas exempelvis till Finansdepartementet för att visa att det här ska vara en finansiell marknad och för att ge utrymme för och öka förtroendet för andra aktörer än oss på elmarknaden.

Det var de fyra konkreta frågor som vi valt att koncentrera oss på.

Ordföranden, Marie Granlund (s): Den tid som resterar är vikt för ledamöternas olika frågor.

Anne-Marie Pålsson (m): Tack för intressanta presentationer! Låt mig starta med vad man kan kalla några utgångspunkter för mina analyser. Jag hoppas att ni delar mina uppfattningar.

För det första: Sverige och Norden är bara en liten del av den totala europeiska elmarknaden. För det andra: Norden är, med undantag för Danmark, väldigt lite beroende av fossila bränslen för sin elproduktion. För det tredje: EU är, med undantag för Frankrike, väldigt beroende av fossila bränslen för sin elproduktion. För det fjärde: Den utbudskurva som ni har visat är efter ett inledande nästan flackt parti oerhört brant, det vill säga att ganska små förändringar i produktionen ger väldigt stort utslag på priset när man har kommit över den första tröskeln. Den sista utgångspunkten är att vi har marginalkostnadsprissättning. Elen prissätts efter den sist producerade och konsumerade kilowattimmen.

Min första slutsats av detta är att det med en EU-integration på elmarknaden inte spelar någon roll vad vi gör i Sverige. Oavsett om vi ökar vår pro-

duktion mycket eller lite är vi fortfarande en liten aktör på den europeiska elmarknaden. Det pris vi har i Sverige bestäms i allt väsentligt av vad som händer ute i Europa. Även om vi skulle vara väldigt ambitiösa och satsa väldigt mycket på förnyelsebar elproduktion och liknande så slår det inte igenom i form av låga priser för svenska konsumenter. Priset kommer fortsatt att ligga högt på grund av att det är givet att man i Europa inte gjort motsvarande satsningar.

Min andra slutsats av detta är att utsläppsrätterna är en bov i dramat om vi ska förklara problematiken, men de förklarar inte allt. Till utsläppsrätterna ska man ju också lägga priset på de underliggande energislagen kol och olja, och att priset på dem skulle minska framöver är väl svårt att se på grund av den ökade användningen av energi globalt. Även om man alltså skulle börja reformera utsläppsrätterna kvarstår problematiken med råenergin, kol och olja, i botten.

Därför ser jag egentligen två möjligheter framför mig. Den ena innebär att vi fortsätter med EU-integrationen, och då får vi också acceptera fortsatt höga elpriser oavsett vad vi gör i Sverige och konstatera att det är det pris vi vill betala för att vi vill ha ett bekvämt liv och leverne.

Alternativet är detta: Om vi vill frikoppla oss och se lägre priser så måste Sverige i så fall bli isolerat från den europeiska elmarknaden för att tillsammans med övriga nordiska länder kunna dra nytta av den relativt miljövänliga elproduktion vi har och därmed få ned priserna i Europa.

Då undrar jag en sak. Jag tycker att ni har tassat runt den centrala frågan – det är detta det gäller: Hur ser ni på det här vägvalet? Vilket vägval är det som ni skulle förordas? I demokratisk anda säger jag att den som känner sig mest hågad att svara på frågan får göra det.

Generaldirektör Claes Norgren, Konkurrensverket: Den sista frågan gällde EU-integrationen och om det bara finns två vägval. Jag skulle nog säga att väldigt mycket talar för detta: Vi har en inre marknad, och vi har diskussionen om Europa à la carte. Om det finns priskonvergens så kan vi se många marknader där priserna kommer att falla. Vi kommer också att stöta på andra där de kanske anpassas uppåt – det här kanske är en sådan.

Jag skulle nog vilja peka på en möjlighet som finns, som är lite så att säga utanför detta. Vad är det som säger att Europa ska vara isolerat här? Det finns ju möjligheter att importera. Möjligheten att förstärka en fri handel bredare än Europa kan ju så att säga påverka möjligheten och vilka priser vi har. Det skulle jag vilja offerera som ett alternativ till de här två lite defaitistiska valen man kan stå inför.

Berit Högman (s): Min fråga går till Bo Källstrand. För någon vecka sedan besökte jag och en kollega till mig ett väldigt elintensivt företag och dess fackliga företrädare. Enligt dessa hade företaget vid offerering inte fått någon som helst skillnad i pris från de olika företagen, varför man i stället köpte sin

el direkt från spotmarknaden. Då återkommer jag till den här frågan: Finns det någon verklig konkurrens på marknaden som gynnar konsumenten, vare sig man är en elintensiv industri eller en privatperson?

Om vi jämför det med andra marknader så ser vi att vi har likartad momsats på livsmedel, likartade miljökrav och så vidare, och ändå kan vi hitta en vid prisskillnad på köttfärsen beroende på var vi köper den. Det är alltså min fråga. Här kan varken skatt eller utsläppsrätter vara ett argument.

Bo Källstrand, Svensk Energi: Det här konkreta fallet känner jag ju inte till, men rent allmänt kan man säga att visst finns det en betydande konkurrens mellan olika elhandlare. Man måste dock hålla i bakhuvudet att grunden för priset, om man nu talar om ett kontrakt som ska gälla under en viss löptid, är prisbildningen på Nordpool. Den är ju transparent, och den ser alla aktörer. Alla elhandlare har ju att relatera sin prissättning till det som sker på Nordpool. Det kommer man inte undan. I tillägg till det kommer de marginaler som de olika elhandelsföretagen är tvungna att ta ut för att täcka sina kostnader och naturligtvis också få en vinst. Den marginal som vi såg illustrerad på en tidigare bild är ett antal öre och var dessutom större i Sverige än i Norge.

Där vill jag hävda att om man går in och begär offerter från olika elhandlare så ser man att det finns betydande skillnader i pris mellan dem. Det kan vara flera öres prisskillnad. Av elhandelsmarginalen kan det röra sig om kanske så mycket som 50 % skillnad mellan den som är dyrast och den som är billigast. Men att vi skulle få någon som säljer elen till priser långt under eller långt över Nordpool verkar osannolikt. Det är inom den ramen som vi har konkurrensen.

Producenterna konkurrerar ju med varandra genom hur pass effektiv man kan vara i produktionsledet, och det priset sätts ju på Nordpool, så en effektiv producent kan då tjäna mer pengar i förhållande till elhandelspriset. Konkurrensen på producentmarknaden fungerar alltså, men när det gäller offerterna här är det ju elhandelsledet som man får titta på.

Ingegerd Saarinen (mp): Min fråga är också till Bo Källstrand. Bo Källstrand talar gärna och ofta om behovet av mer el på marknaden men inte så ofta om behovet av effektivisering och vilka möjligheter som finns till det. Jag skulle vilja ha en liten beskrivning av var potentialen finns för effektivisering på marknaden, som Bo Källstrand ser det. Hur kan man få den att verka och att det blir någonting av det?

Bo Källstrand: Jag tror att potentialen för effektivisering är betydande inom en del områden på marknaden. Inom den största delen av elanvändningen finns inte någon konkurrens till el, utan industrier behöver elen för delar av sin process. Där tror jag att man i de flesta fall, i alla fall i den elintensiva industrin, har arbetat hårt med. Däremot när det gäller annan industri där elen

är en liten del, och också när det gäller hushållen – vi behöver bara gå fem år tillbaka i tiden för att se att elpriset bara var mindre än hälften av vad det är i dag – är det helt enkelt inte lönsamt för industrier att ägna så mycket tid, investeringar och arbete åt att minska elkonsumtionen och annan energikonsumtion. Med de höga priser som vi har i dag kommer saken i ett annat läge, men det här är ingenting som man gör över natten. Här pågår ett enormt arbete på väldigt många håll som i sig sänker både energikonsumtionen – det har vi sett mycket av – och också elkonsumtionen.

Sedan kompliceras det hela av att det inte bara är elen som är dyr, utan oljan är också dyr och blir dyrare. Ofta är det så att ska man effektivisera tar man bort oljan och kanske använder el, mindre el än vad man använder olja, men man har en övergång där. Det är många faktorer som samverkar. Jag har väldigt stor tro på effektiviseringen, och jag tror att den sker i väldigt rask takt.

Ingegerd Saarinen (mp): Uppfattade jag det rätt, att Bo Källstrand anser att höga priser är det viktigaste för att få ned konsumtionen av el?

Bo Källstrand: Det jag säger är att ju högre priser man har på en vara, desto mer påverkas konsumtionen negativt av det. Ju högre priser, desto lägre konsumtion.

Man får också lov att se till de effekter den här lägre konsumtionen får. Är det gynnsamma effekter för samhället, för konkurrenskraft, för industrin och för allt möjligt annat? Svaret på din fråga är så klart: Ja, höga priser ger lägre konsumtion.

Eva Flyborg (fp): Först skulle jag vilja passa på att tacka hela panelen för att ni var här i dag och delade med er av era åsikter. Det är värdefullt för oss när vi ska fatta, förhoppningsvis, kloka beslut framöver.

Som jag ser det är det också höga elskatter, moms, elcertifikat och mycket annat som läggs på som är en viktig anledning till ett högt elpris. Elkonsumtionen ökar varje år även med regeringens egna gröna nyckeltal. Det är ingenting som vi tycker, utan det är faktiskt så.

Men att få en snabb ökning av elproduktionen, som många av er har talat om här i dag, kanske är den allra viktigaste frågan på både kort och lång sikt.

Då är min fråga till Lars Bergman: Vilken åtgärd på ett års sikt är den mest effektiva för att få till stånd en ökad produktion, och vilken på tio års sikt? Vad kan vi göra för snabba åtgärder här i Sverige, och vad behöver vi göra på lite längre sikt?

Lars Bergman: På ett års sikt är det inte så förfärligt mycket som kan hända när det gäller investeringar i den här branschen. Det handlar om betydligt längre tider. På tio års sikt tror jag att det är oerhört viktigt att man ser över

hela tillståndsproceduren, så att det är en snabb process att få tillstånd för lokalisering och allt som krävs. Det är en oerhört viktig del.

Sedan tror jag också, som jag sade tidigare om utsläppsrätter och hela regelverket, att stabilitet och förutsägbarhet är oerhört viktiga för att en marknad ska fungera. Vi har sett att den amerikanska marknaden för utsläppsrätter för svavel fungerar väldigt bra. Den kom att fungera väldigt bra när man skapade långsiktiga och tydliga regler. Det är i grunden ett bra bevis för att stabilitet och långsiktighet gynnar alla investeringar.

Maria Larsson (kd): Jag vill också tacka för den mångfald av inlägg som har bjudits här i dag. Det har varit intressant och spännande.

Jag har en fråga som handlar om konsumentperspektivet som en del av det som vi har varit inne på. Konsumenterna kan i dag känna att de i flera avseenden är lite i kläm. Min fråga gäller den kamp som i dag pågår mellan bransch och myndigheter när det gäller nätregleringen. Vi har sett och kan se framför oss ett antal domstolsförfaranden som drar ut på tiden och som naturligtvis gör att konsumenterna tycker att de inte har en chans mot detta, trots att uppenbarligen för höga avgifter har tagits ut av närföretagen.

Till hjälp har då kommit en nätnyttomodell. Min fråga riktar sig till Håkan Heden och Bo Källstrand. Det är viktigt att vi etablerar en modell som kan vara accepterad på marknaden för kundernas bästa, för att de ska kunna hävda sin rätt med ett smidigt förfarande. Vad är det som fattas för att vi ska kunna sätta det systemet i sjön så att kunderna inte fortsätter att komma i kläm? Vi är i behov av en modell som är välfungerande inte minst ut konsumentperspektiv.

Håkan Heden: Vår bedömning har gällt om nättarifferna är skäliga. Vi har tagit fram en modell där vi försöker mäta vad företagen presterar. Vi tror på en modell som bygger på att företagen får betalt efter sina prestationer snarare än efter sina kostnader. Det tror vi är effektivitetsdrivande, det är begripligt och bra.

Vi har tagit fram en modell där vi mäter prestationer. Det är en ekonometrisk modell. Sedan har vi satt ett pris. Det här arbetet har skett i ett väldigt gott samarbete med branschen sedan väldigt länge när vi tog fram själva modellbygget. Sedan uppstod det naturligtvis problem när vi kom till frågan: Vad är skälig avkastning av nätverksamhet generellt sett? Vad kräver en investerare för att driva ett nät på ett effektivt sätt?

Där har vi radikalt skilda åsikter, vi och branschen. Det gäller inte så mycket nätnyttomodellens teknik, utan man kan ta vilken modell som helst för att beräkna detta. Det handlar om: Vad kräver en investerare? Vad är rimligt att en investerare får för ersättning för att man driver nätverksamhet?

Den frågan tror jag är svår att komma till rätta med. Nu hamnade det i en domstol, och nu ska höga jurister sitta och bedöma vad som är rimlig avkastning av nätverksamhet. De ska läsa ellagens paragrafer, och så ska de komma

fram till något. Det är naturligtvis inte lätt. Det kan sluta lite hur som helst. Det är där som huvudfrågan är. Det är den som vi måste diskutera.

Det är naturligtvis också en politisk fråga som kan diskuteras i olika sammanhang. Men vi har utgått från våra utgångspunkter. Vi har jämfört företagens avkastning med avkastning för fastighetsföretag på börsen. De är ganska lika, och vi tycker att det är en rimlig avkastning av nätverksamhet. Nätföretagen har en annan uppfattning. Där står konflikten.

Bo Källstrand: Till att börja med ska jag säga att det inte finns någon skillnad i vår syn på det hela i fråga om det behövs någon reglering som säkerställer att det blir en skälig prissättning. Det är alldeles uppenbart att det här är monopolverksamhet, och det ska finnas en reglering som säkerställer skälig prissättning.

Problemet med den reglering vi har nu är att den inte uppfyller kraven enligt branschens uppfattning. Det är rätt att vi deltog tillsammans när vi började utveckla kriteriet för att ställa nätbolag mot varandra. Men den expertis vi förfogar över inom branschen har till skillnad från myndigheten kommit fram till, när man sett framväxten och framför allt resultatet, att den modell som i dag används är osäker och framför allt otillförlitlig.

Det baseras på att det är en teoretisk modell, en komplicerad matematisk modell som baserar sig på geografiska data och förbrukningsdata, men inte på något vis tar hänsyn till företagets finansiella situation och ställning med balansräkning och så vidare och inte heller i tillräcklig omfattning till kvalitetskrav. Det illustreras till exempel av att de omfattande höjningar på kvalitetskrav på näten som riksdagen beslutade om för bara något halvår sedan inte har fått någon som helst återverkan vid utformningen av modellen, trots att vi vet att det var en avsevärd skärpning av kvalitetskraven. Det innebär alltså att modellen inte tar hänsyn till kvalitetskraven i tillräcklig omfattning. När vi analyserar den ser vi att den kan slå väldigt olika i samma bolag mellan två år med bara marginella skillnader. Den är inte tillförlitlig heller.

Sedan anser vi inte att, och det är därför samtliga bolag har överklagat, den här modellen är tillräckligt bra för att ge grund för en skälig prissättning. Vårt hopp står nu förutom till det som ska visas i den här juridiska processen, också till den utredning som nu är tillsatt om att förändra regleringen till en ex-ante-reglering. Det är oacceptabelt att priserna för till exempel 2003 ska bestämmas i en domstol kanske 2009. Det vore mycket bättre som planeringsförutsättning för bolagen men också för kunderna att vi hade en reglering som fastställer tarifferna i förtid. Då vet bolagen vad man ska planera efter och även kunderna. Vi är övertygade om att en sådan modell måste utformas så att bolagen ges möjlighet att göra de investeringar som behövs och att på att sikt överleva i den här konkurrensen.

Åsa Torstensson (c): Jag vill också säga att det här är intressant. Man får alla aspekter på en gång. Det kanske är intressant för er också, för det här är vår vardag med de olika aspekter som vi ska hantera.

Om jag var kund och lyssnade på detta skulle jag så klart snabbt kunna se att de dominerande frågeställningarna hamnar hos oss som politiker. De höga priserna beror på att vi som politiker vill fasa ut de fossila bränslena. Det är vårt ansvar. Det är också vi som är orsaken till de höga priserna genom att vi vill ha alternativ i stället för den olja som håller på att sina. Och därmed är det också politikens ansvar att vi har skatter, som är orsaken till de höga priserna.

Ändå gör de aktörer som vi har på marknaden enorma vinster. Jag har inte hört att det är politikens fel att de har stora vinster i dag. Men det är trots allt detta min fråga gäller, och jag bollar den tillbaka till Bo Källstrand. Det lätta svaret skulle kunna vara att om inte politiken hade miljömål och inte framtidsvisioner om hur elmarknaden skulle kunna se ut, då skulle priset för kunden se annorlunda ut. Då måste jag ställa frågan: Löser marknaden miljöaspekterna? Är marknaden med sina vinster lösningen till de investeringar som vi räknar med krävs för att vi ska få alternativ in på elmarknaden?

Bo Källstrand: När det gäller frågan om marknaden löser miljöfrågorna är svaret både ja och nej. Det är alldeles uppenbart så att den situation som vi står inför – jag inledde med att tala om den globala situationen – med all säkerhet kräver politiska åtgärder för att begränsa till exempel utsläpp av koldioxid. Jag tror att ytterst få ifrågasätter att det är ett politiskt beslut som politikerna kan och bör fatta. Det måste vara den klokaste miljöpolitiken att se till att effekterna blir så bra som möjligt med så lite välfärdsförluster som möjligt. Men att marknaden inte klarar av att begränsa koldioxidutsläppen på egen hand är alldeles uppenbart. Det är flera andra saker. Det finns politiskt ansvar här. Det är väl alldeles rätt att politikerna ta det. Där har jag ingen annan uppfattning.

Vad gäller den andra frågan, om marknaden själv klarar av att få fram de investeringar som krävs, beror det lite på vilka ramvillkor som ställs runtom dem. Om marknaden fick verka på egen hand, relativt fritt från begränsningar, tror jag att vi skulle bygga mer vattenkraft än vad vi gör i Sverige i dag. Det skulle vi göra illa kvickt. Det skulle få effekter väldigt snabbt, om vi skulle få göra effektbyggnader på kärnkraften. Det är någonting som går väldigt fort. Det skulle vi göra illa kvickt också. Det är möjligt att vi, om vi var helt utan politiska restriktioner, skulle bygga flera kärnkraftverk också om man nu talar om den ekonomiska delen. Det skulle göras.

Är det däremot så att vi av politiska skäl stänger ett antal av de här vägarna och kvar blir vindkraft, biomassebaserad kraft och så vidare, som vi i och för sig gärna bygger också, klarar vi oss inte med marknadens villkor. Då måste vi få hjälp av certifikat och annat för att klara det.

Lennart Beijer (v): Elpriset är, det är vi relativt överens om, ganska avgörande för effektivare elanvändning. Ändå vet vi om att en väldigt stor del av samhället ändå inte rycks med i effektiviseringsarbetet. Då har jag en fråga här: Skulle inte en omläggning av systemet, att få enbart ett rörligt elpris gånger antalet kilowattimmar, vara ytterligare en väg att öka effektiviseringsintresset? Jag tror att den här frågan egentligen passar Björn Karlsson bäst.

Samtidigt måste vi få svar på Mona Sahlins förslag om att göra en delning av Nordpool i bas- och topplast. Jag tycker att det verkar mycket intressant med tanke på hur vi har det med utsläppshandelns konsekvenser. Vad tycker Håkan Heden?

Björn Karlsson: Det är lite komplicerat om vi ska manipulera priset. Däremot är det viktigt att det verkligen avspeglar externa kostnader och så vidare.

Jag tror att vi bara har sett början på effektivisering på grund av de prisökningar som redan har varit. Låt mig visa en bild på Electrolux elförbrukning per förädling. Här ser vi ett mycket tydligt samband. Det betyder alltså att när vi får europeiska priser finns det all anledning att tro att det finns två möjligheter. Antingen flyttar Electrolux, eller också effektiviserar de och får det att motsvara fabriker på kontinenten. Det är ett arbete som pågår, men det är nästan någon form av kedjereaktion just nu, speciellt i Småland. Om man talar om överlevnad hinner man inte prata färdigt förrän fabriköerna går hem och gör något.

Håkan Heden: Det är en alldeles för svår fråga att på rakt upp och ned kunna svara på i näringsutskottet. Det är några saker man måste tänka på om man ska göra så här. Om en fungerande börshandel ska finnas måste man hitta distinkta produkter som skiljer sig från varandra. Det gäller bland annat att hitta och se hur topplastprodukten ser ut och hur baslastprodukten ser ut och om de går att särskilja på en marknad så att de blir "handelsbara".

Det har i någon mån diskuterats emellanåt hur vi ska hantera situationer vid väldigt höga effekttoppar på vintern och om man skulle skaffa effektprodukter som ska kunna bli "handelsbara" för att på det sättet få en marknadsplats så att aktörerna tar ansvar för effektproblematiken. Det har diskuterats i flera år hur en sådan effektbörs och sådana effektprodukter skulle kunna se ut. Där har vi inte heller något entydigt svar.

Jag tror att basen är att man måste hitta produkter som är entydiga och som det också finns ett intresse av att köpa och sälja.

Krister Hammarbergh (m): Det har varit en våldsam diskussion inte minst i medier där mycket av fokusering varit just på elhandeln och hushållens situation. Det är en viktig och bra diskussion. Jag är glad att vi i dag har fått med en diskussion kring industrins behov, inte minst utifrån basindustrins behov. Det är bara att konstatera att svensk basindustri fortfarande står för en väldigt viktig del av svensk ekonomi och fortfarande, trots att den har blivit så effek-

tiv, en väldigt viktig del av också sysselsättningen i alla led. Så det är bra att vi får den diskussionen.

Jag tycker att de flesta har pekat ut tre saker när det gäller elpriserna. Det är naturligtvis skattebelastningen. Den är svår att bortse ifrån. Varje form av skatt måste ju rimligen påverka priset. Men frågan är också med vem man kopplar ihop sig om vi får en alltmer integrerad marknad. Nu måste jag, som alla andra, ställa en fråga till Bo Källstrand.

Det är klart att för en svensk producerande industri kan det vara intressant att koppla ihop sig med de platser där elpriset är högre. Industrierna gör så, och det är säkerligen nödvändigt också. Men man hör väldigt mycket mindre av en diskussion om att göra investeringar och koppla ihop sig där elpriset är lägre. Vad ser du för förutsättningar för att exempelvis börja bygga ut en nätkapacitet mot Ryssland och på det sättet få ett inflöde av el där priset är lägre?

Den andra frågan till Bo Källstrand, det har man lite grann varit inne på, handlar om vad som krävs för att få ny kraft. Om du i längre än i 20 års perspektiv och utifrån ett industriperspektiv kan prioritera en eller två punkter, vad är det viktigaste för att trygga utbudet av kraft, tillgången på kraft? Vilka är de viktigaste punkter som näringsutskottet måste börja dra i så fall utifrån ett långsiktigt perspektiv?

Bo Källstrand: Den första frågan var vem vi ska koppla ihop oss med. Inledningsvis kan man säga att vi tillhör Europeiska unionen, och här finns alldeles klart ett program för att på sikt skapa en integrerad europeisk marknad. Där ingår att bygga förbindelser över hela Europa. Det är ett beslut taget för att åstadkomma en effektiv marknad i Europa. Där är det ingen tvekan om att ytterligare förbindelser mellan Sverige och övriga delar av EU kan vara av intresse av det skälet. Man vill skapa det.

Sedan frågan om kopplingar från denna gemensamma marknad emot andra områden. Då ligger Ryssland nära till hands. Där finns positiva och negativa aspekter. Fördelen med detta för närvarande är att man tillämpar en artificiell prissättning i Ryssland, som är intresserat av hårdvaluta och där man i dagsläget är beredd att sälja relativt billigt. Hur det kommer att se ut i framtiden vet vi inte. Ska man sälja mycket måste man bygga nya kraftverk vartefter marknadsekonomi vinner inträde fullt ut, och om man slutar att subventionera, är det inte sannolikt att de har förmågan att bygga billigare el än vi. Frågan är hur den där kopplingen ser ut på sikt.

Den andra aspekten är den säkerhetsmässiga aspekten. EU är oerhört beroende av Ryssland i olika sammanhang redan förut. Mera lokalt, i effektsammanhang, såg vi en otäck illustration till det här när det höll på att gå riktigt illa för Finland i januari. Finland har en import av 1 400 megawatt hela tiden. När det blev lite kallt i Finland var det kallt samtidigt i Ryssland, och ryssarna drog ned på försäljningen och höll på att sätta Finland riktigt på pottkanten.

Det finns många säkerhetsmässiga aspekter som gör att vi från sida hellre skulle vilja se att vi fick möjligheter att bygga bra produktion i vårt land i

stället för att importera från Ryssland. Men vi har full förståelse i och för sig för att när det inte går finns det kunder som i sin desperation väljer den lösningen.

Den andra frågan var vad som är viktigast när det gäller tillgång till billig – om jag uppfattade frågan rätt – kraft framöver för industrin och tillräcklig effekt i det svenska systemet.

På sikt handlar det om att vi måste utveckla någon typ av effektmarknad. Vi tror att det här kommer så småningom. Förutsättningarna ökar vartefter marknaden mognar. Tidigare har det talats om behovet av mätning i stor omfattning. Vi har en mätarreform som slutförs 2009. Vi får väsentligt bättre elmätare och successivt kommer de gamla att bytas ut. Redan då får vi möjlighet till effektmätning, timmätning, på många håll. På sikt kommer det att ske en utveckling av det här. Så jag tror att vi på tio års sikt har fått en bättre marknad på den sidan. De gör i sin tur att vi också får en möjlighet att på kommersiella grunder bygga effektverk, förutsatt att vi får möjlighet att göra detta, det vill säga att vi måste få tillstånd att bygga vattenkraft som är bra i effektsammanhang, kanske också att bygga exempelvis gaseldad kraft för att klara effekttopparna.

Mikael Oscarsson (kd): Jag vänder mig också med min fråga till Bo Källstrand. I ditt tal tog du bland annat upp den hårda beskattningen av konsumenterna när det gäller elen. På 1970-talet var den knappt 10 %. I dag när man lägger på energiskatt, moms, elcertifikat är vi nära 50 %. Tyvärr tycks det finnas politisk vilja att ytterligare öka detta.

Du tog också upp kapacitetsproblemen, att vi nu är nettoimportörer. Detta har, det förstår vem som helst, samband med den förtida nedläggningen av Barsebäck.

Min fråga är: Om det skulle vara tillåtet att bygga ny kärnkraft i Sverige på samma sätt som det nu görs i Finland, skulle det kunna bli några nya reaktorer byggda i Sverige, eller är det för dyrt?

Bo Källstrand: Volatiliteten i priserna gör givetvis att det inte är hundra procentigt lätt att säga vad man skulle göra. För en och en halv vecka sedan var priset 50 öre, i dag är det 30 öre. Här talar vi om beslut om investeringar för decennier framåt. Men jag tror att svaret på frågan om kärnkraften är – min tro bygger på samma analys som Björn Karlsson gör – att stigande råvarukostnad och stigande miljöproblem kommer att göra att elpriset successivt kommer att vara högt och sannolikt också att stiga, om man ser i ett längre perspektiv. I varje fall tror jag inte att vi kommer tillbaka till de riktigt låga priserna.

Med de priser som vi har i dag och med inspelet från våra finska kolleger när de sitter och funderar över hur det ska gå när de ska starta sitt kärnkraftverk där borta, tror jag att svaret är att det kommer att dyka upp investerare som är pigga på att investera i ny svensk kärnkraft om det politiskt skulle

beslutas att den vägen står öppen för oss. Det tror jag man skulle göra. Det har för övrigt redan indikerats från några industriföretag att man skulle vara intresserad av en sådan utveckling om den möjligheten bjöds.

Lars Johansson (s): Det har varit mycket diskussion kring elpriset och att elpriset är högt. Mot den bakgrunden tycker jag att det finns anledning att ställa en fråga till Konkurrensverket.

Samtidigt som elbranschen klagat över att priserna är höga kritiserar man ett av företagen som nu går ut ganska aktivt för att sänka elpriset till konsumenterna, alltså Vattenfall. De har dessutom föreslagit att det ska vara bytesrätt för konsumenterna. Då får man kritik från branschorganisationerna för att man försöker pressa priset till konsumenten. Det kan dessutom ha den fördelen, som jag ser det, att även den elintensiva industrin naturligtvis kommer att följa Vattenfalls prispolitik gentemot konsument väldigt nog. Om det går där, är det klart att de kommer att ha det med i sina diskussioner med Vattenfall, Fortum och andra företag om möjligheten att också sänka priserna i de elintensiva industrierna.

Mot den bakgrunden skulle jag vilja fråga hur Konkurrensverket ser på Vattenfalls prispolitik. Är det ur konsumentens synpunkt någon nackdel att man går ut på det viset?

Claes Norgren: Tack för frågan. Vår åsikt är att prispress är bra. Det är alldeles entydigt att det är bra att aktörer går före och försöker pressa priser. Det är naturligtvis något som välkomnas, inte minst ur konsumenternas perspektiv.

Sedan är då frågan vad det finns för eventuella restriktioner i lagstiftningen, och vår uppgift är att titta på konkurrensreglerna. När det gäller frågan om hur man utformar den här typen av kontrakt som pressar priser, kan man säkert göra det på ett bra sätt, och det kan eventuellt finnas sätt att utforma det på som kan diskuteras. Nu har vi inte sett hur de här kontrakten kommer att utformas konkret och slutligt. Vad jag förstår är det här något som ligger några månader framåt, även om man har presenterat vissa riktlinjer på området.

Det enda som jag vill peka på när det gäller konkurrensreglerna är att det i situationer där det finns en dominerande aktör, om man tittar på den rättspraxis som finns i Europarätten, kan finnas vissa typer av restriktioner. Om de kommer att vara tillämpliga här, om Vattenfall är en dominerande aktör eller inte, är en fråga som jag egentligen bara kan svara på när vi stämmer ett företag i domstol. Även om frågan är ganska naturlig att diskutera, är det en grannliga uppgift för mig att diskutera om ett företag skulle vara dominerande eller inte.

Sammanfattningsvis tycker jag att det är viktigt och bra med prispress, och det finns sätt som kan vara bra och det kan finnas sätt som kan diskuteras. Det skulle vara mitt huvudsvar på din fråga. Jag hoppas att det är tillräckligt klart.

Ordföranden: Även om Lars Bergman inte har blivit apostroferad vill han gärna ge en synpunkt på detta.

Lars Bergman: Tack så mycket för den möjligheten. Jag håller med Claes Norgren om att det naturligtvis är jättebra med prispress. Men det finns också vissa risker om ett oerhört finansiellt starkt företag använder sina resurser till att hålla nere priserna. På sikt kan det bli väldigt olyckligt för konsumenterna därför att man då slår ut dem. Något som vi bör ha i minnet är de kortsiktiga och de långsiktiga effekterna av att en finansiellt stark aktör håller nere priserna, men det beror på hur kontakten ser ut och på de saker som Claes nämnde.

Lars Johansson (s): Naturligtvis, men vi har ju ännu inte sett vad det får för effekter. De har 600 000 av hushållen i Sverige och är ju inte helt dominerande. Det finns många andra som också är ganska stora på marknaden. Det viktiga är att de också pressas att ge lägre priser till hushållen. Det vi har diskuterat här i dag är ju att vi måste få aktörer att agera på marknaden för att få ned priset till kund.

Ingegerd Saarinen (mp): Jag har en fråga till Gunnar Fabricius. Bo Källstrand sade som svar på mitt fråga att höga elpriser är det effektivaste styrmedlet för att få fram en effektivisering och minskad elanvändning. Jag vill rikta frågan till Gunnar Fabricius om du är överens om den bilden. Är det detta som är det effektivaste styrmedlet för att få en effektivisering?

Gunnar Fabricius: Generellt sett tycker jag att höga elpriser tyder på ineffektivitet. Det är helt enkelt bara en fråga om att man ska ha ett system som gör att man betalar för den kapacitet man använder. Då är frågan vad det är för pris man har, om man handlar till det aktuella priset eller om man handlar till en massa andra priser. Ska man verkligen få effektivitet måste man handla till det aktuella priset, annars blir prisbildningen ineffektiv.

Eva Flyborg (fp): Det var en intressant fråga som Lars Johansson tog upp tidigare. Det är intressant att en ministers principiella resonemang plötsligt resulterar i att ett statligt företag gör någonting veckan efter. Jag tror också att KU kan tycka att det blir jätteintressant att titta på frågan framöver. Mer intressant är att det sker ett valår, och än mer intressant kanske det är att vi i så fall får se det hela konkret så småningom och att det inte bara blir prat som vanligt är.

Jag har en fråga till Bo Källstrand. Han är populär här i dag. Jag har en väldigt konkret och mycket enkel fråga. Jag tycker att vi har fått svar på mycket annat tidigare, men varför i herrans namn kan inte elräkningarna göras begripliga? Jag tror att vi alla här har en elräkning hemma. Jag kan gå

hem och titta på min, men jag kan banne mig inte förklara den. Med mycket studerande och mycket kompetent hjälp från andra kan jag gå ned i detalj och se vad den betyder egentligen. Men vad beror detta på? Nu måste vi ha ett svar.

Bo Källstrand: Det är en bra fråga. Jag vill ärligt säga att det här är en kritik som vi har tagit på allra största allvar. Vi har under det senaste året arbetat enormt mycket i något som vi kallar för Branschens kundoffensiv. Den består inte bara av den här delen, utan vi har gjort ett antal olika förbättringar för kunden. Men det här är en viktig del av det.

Vi tycker att vi har kommit så långt som det går, men det är ju vissa uppgifter som måste vara med på en elräkning. Det finns bolag som är mer eller mindre duktiga på att tillämpa det här, men med de rekommendationer som vi har nu tror vi att vi har kommit så långt som förenklingen medger. Det är nämligen så att man måste ge kunden en ordentlig upplysning om vad det är han betalar för.

Vi lyckas inte komma mycket längre än så. Det kommer att bli en ordentlig förbättring 2009 när samtliga kunder kan betala efter aktuell förbrukning. Då får vi de nya mätarna med månadsavläsning. Det innebär att vi slipper trasslet med preliminär debitering och definitiv avräkning, som är väldigt svårt att hänga med i. Det håller jag helt med om.

Utöver det har vi svårt att komma så hemskt mycket längre, så vi är utomordentligt tacksamma för tips från näringsutskottets ledamöter och andra om vad vi kan göra för att få elräkningarna mer begripliga.

Ordföranden: När vi har vår avtackningsmiddag skulle vi kunna ha en tävling om att försöka hitta på bra elräkningar som går att läsa.

Johan Öhnell: När det gäller frågan som jag lyfte tidigare om hur vi ska få den här marknaden att utvecklas, behövs det aktörer som står på kundens sida och som vill göra det och att man delar Vattenfall när det gäller den elförsäljande delen. Då får man ytterligare ett bolag som har det som fokus. Då är jag övertygad om att det kommer att hända saker för kunderna. Det är alltså bra att skilja på de här verksamheterna. Det är bra att skilja på elproduktion, elnät och elhandel. Det leder till att man bättre kan fokusera på kundernas behov. Att dela Vattenfall kan vara ett sätt.

Lennart Beijer (v): Jag tänker ställa min fråga till Roger Fredriksson, som såvitt jag förstår är väldigt kritisk mot hela marknaden och funktionen. Och jag vet inte om du har blivit gladare efter den här diskussionen. Men kan du hålla med om synpunkten att elpriset styr omställningen, effektiviseringen, och att det bör ligga någonstans runt en krona?

Roger Fredriksson: Problemet är att man med olika mål tillåter producenterna, kraftbolagen, att skinna oss på en väldig massa pengar som vi konsumenter vill använda till annat, till exempel till att köpa teknik för energieffektivisering. Vi kan ju se de extrema prissvängningarna, att vi har fått en fördubbling. Det är inte så att effektiviseringen blir dubbelt så stor för det. Men vi har haft en extrem effektivisering under de senaste 10–15 åren om man mäter el per industriproduktionsindex, per bnp, etcetera.

Problemet ligger på ett annat plan. Det handlar om att synliggöra möjligheterna till energieffektivisering. Det gäller – och det får bli mitt sista ord – att man slutar att fokusera på att det här är en krafttillförsel fråga. Det är inte det. Fokus måste läggas på energianvändningen. Kraftproduktionen är sekundär. Det var mitt försök att svara.

Ordföranden: Tack för det. Nu lämnar jag över ordet till vice ordförande Per Bill.

Per Bill (m): Vänner! Nästan fyra timmar har vi ägnat åt en hearing om energimarknaden. Jag skulle vilja börja med att tacka alla som har deltagit i vår hearing. Den har verkligen varit bra. Jag skulle vilja påstå, och ordföranden har stämt in i detta, att det här är den mest allsidiga hearing som vi har haft i näringsutskottet på mycket länge när det gäller elmarknaden. Det tror jag är väldigt viktigt. Det är viktigt därför att det lär oss saker, och ju mer vi politiker kan och ju mindre vi behöver hålla på att debattera hur verkligheten ser ut, desto mer tid kan vi använda åt att lägga grunden för en riktigt bra, mycket långsiktig energipolitik som kanske 80–90 % av riksdagen står bakom. Det är något som jag tror att både den elintensiva industrin och alla konsumenter på hemmaplan skulle ha väldigt mycket att vinna på.

Jag hoppas att vi får möjlighet att få de overheadbilder som ni har visat. Om ni inte har några copyrightproblem med det, skulle vi väldigt gärna vilja ha dem. När det gäller oh-bilder skulle jag vilja rikta ett extra tack till Håkan Heden, som inte bara visat sig vara en av statens duktiga chefer utan också en hejare på att vända oh-bilder.

I näringsutskottet brukar vi i sådana här sammanhang tacka våra medverkande. Den här gången tackar vi också de trogna tv-tittarna.

Vi vill tacka er alla med en applåd för att ni har varit här och för att ni har gjort vår dag så god. Vi ska snart gå i väg och votera. Den här gången tror jag att det är integrationspolitik som vi ska börja vårt voterande med. Vi går nu tillbaka till vår vardag, men innan dess en stor applåd och ett tack för hjälpen.

BILAGA 1

Bilder från Mona Sahlin

En växande marknadskoncentration

Strukturaffärer åren 1996-2004

Eon/ Sydnet köper:	Vattenfall AB köper:	Fortum köper:
- Malmö Energi AB	- Flens Energinät AB	- Skandinaviska Elverk (Gullspång)
- Bäckab Energi AB	- AB Ryssa Elverk	- Ljusnarsberg Energi AB (Gullspång)
- Örebro Energi AB	- Östra Roslags Elverk AB	- Täby Energi (Stockholms Energi AB)
- Västad El försäljning AB	- Smittekräft AB	- Stockholms Energi (Birka Energi AB)
- Markaryds Elverk AB	- Forskraft	- Gullspångskraft AB (Birka Energi)
- Landskrona El försäljning AB	- Nacka Energi AB	- Lidings Energi AB (Birka Energi)
- Hässelholm Energi AB	- Energibolaget i Botkyrka och Salem AB	- Arvika Energi AB (Birka Energi)
- Norrlands Energi Försäljnings AB	- Ingårö Elektriska Distribution ek f	- Stora Entos kraftverksamhet
- Uppvidinge Eldistribution AB	- Säfte Elverk AB	- Kinnekulle Energi AB
- Västbo Kraft AB	- Uppsala Energi AB	- Stora Enso regionnät (Birka Energi)
- Norrköping Energi AB	- Sigtuna Energi AB	- Brista kraft (Birka Energi)
- Barseback/Ringhals (25,4)	- AB Källströmmen med dotterbolaget AB Avesta Elnät	- Birka Energi AB
- Kungsbacka Energi AB		
- Gräninge AB		
- Fortum Distribution Småland		
- Spieringsholm Kraft AB		
- Bråvalla kraft AB		
- Enköping Energi AB (Gräninge)		
- Kramfors Energi AB (Gräninge)		
- Sollefteå Energi AB (Gräninge)		
- Norrtälje ABs elverksamhet (Gräninge)		

Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet

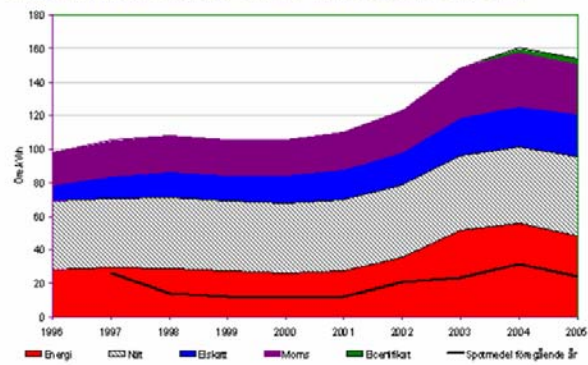
Bristande konkurrens

- Den ökade koncentrationen på den nordiska marknaden har genom fusioner och uppköp nu nått en sådan nivå att den inte längre är oproblematiske (*EMI 2006*).
- Brister på den finansiella elmarknaden gällande transparens, hantering av intressekonflikter och marknadens effektivitet är återhållande för aktörer (*Finansinspektionen 2005*).
- Ökad marknadskoncentration, stängda marknader, brister i den gränsöverskridande konkurrensen, dålig transparens, bristfällig prisbildning (*EU-kommissionen 2006*).
- Fler än hälften av de oberoende elhandlarna ser att konkurrensen blir allt sämre och de spår 30 %-iga höjningar av elpriset bara i år. (*Enkät Telge Energi 2006*)

Miljö- och samhällsbyggnadsdepartementet

Genomsnittlig elkostnad för lägenhetskund med tillsvidareavtal

Produktionsskatter

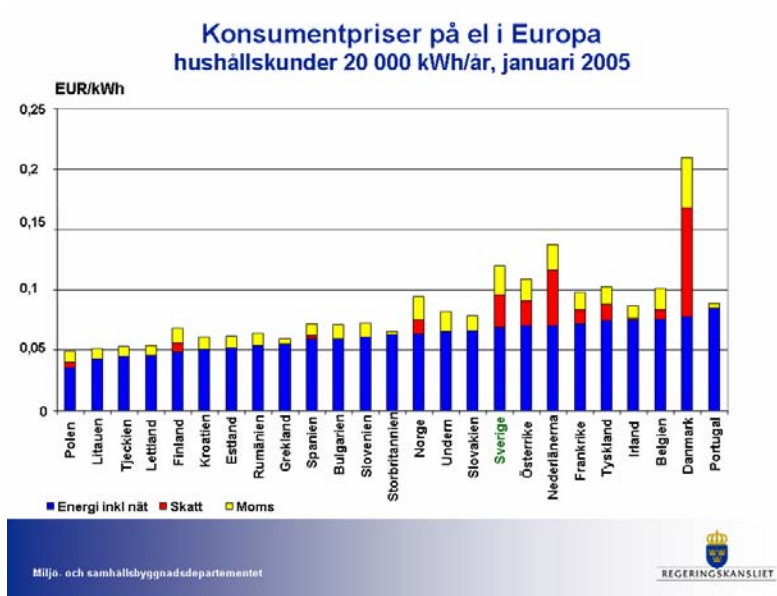
- **Effektskatten motsvarar ca 5 öre/kWh. Kärnkraftsel produceras för en rörlig kostnad på ca 10 öre/kWh och säljs på marknaden för ca 30 öre/kWh.**
- **Vattenkraftsskatten motsvarar ca 1,5 öre/kWh. Vattenkraftsel produceras för under 10 öre/kWh och säljs på marknaden för runt 30 öre/kWh.**

Elskatten

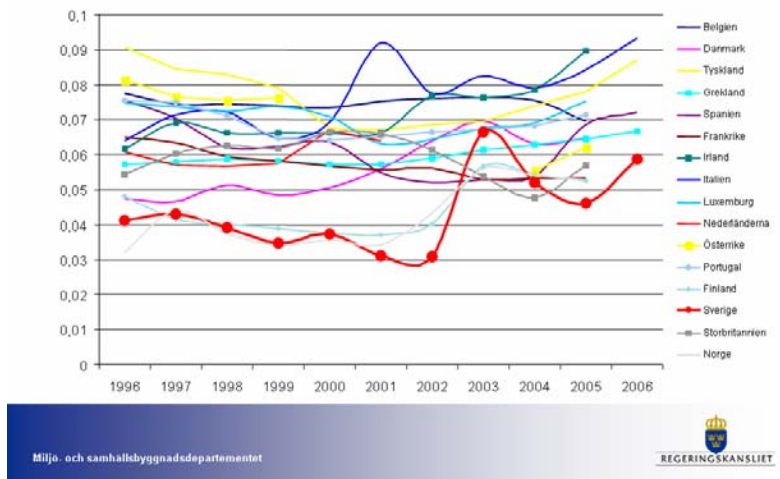
- **Elskatten har höjts som ett led i den gröna skatteväxlingen – och har kompensrats med sänkt skatt på arbete.**
- **Idag är elskatten 26,1 öre/KWh att jämföra med 18,1 öre 2001, då strategin för grön skatteväxling lades fram.**
- **Skatten går inte upp när elpriset går upp utan den justeras i takt med KPI.**
- **Ex: I höstens budget höjdes elskatten med 0,6 öre. 2,5 miljarder kr växlades tillbaka i form av höjt grundavdrag. Även arbetsgivaravgiften för ensamföretagare sänktes.**

Elcertifikat

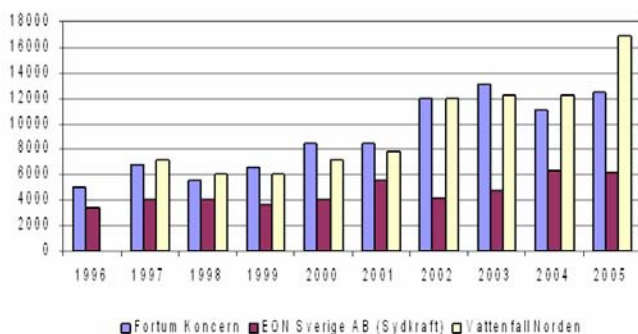
- **Pris för elcertifikat är 3 öre/KWh**
- **Pengarna går direkt till förnybar el**
- **På sikt har elcertifikaten en prissänkande effekt eftersom systemet främjar billigare produktion som blir prissättande på marginalen**
- **Elcertifikaten har sedan de infördes 2003 frambringat hela 5 TWh ny, ren el**

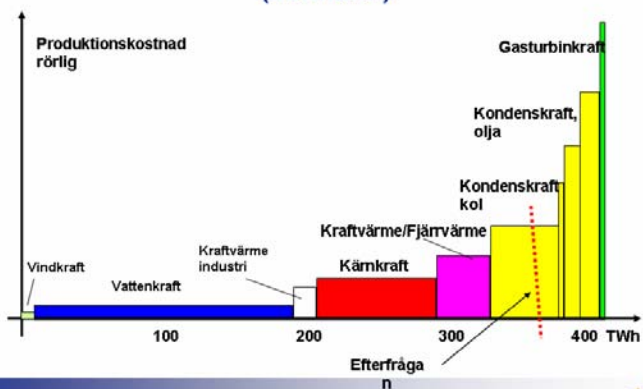
Industrin är befriad från elcertavgift o har nästan ingen elskatt Ändå har deras elpris fördubblats under perioden Industrikund per kWh, priser i Euro utan skatter

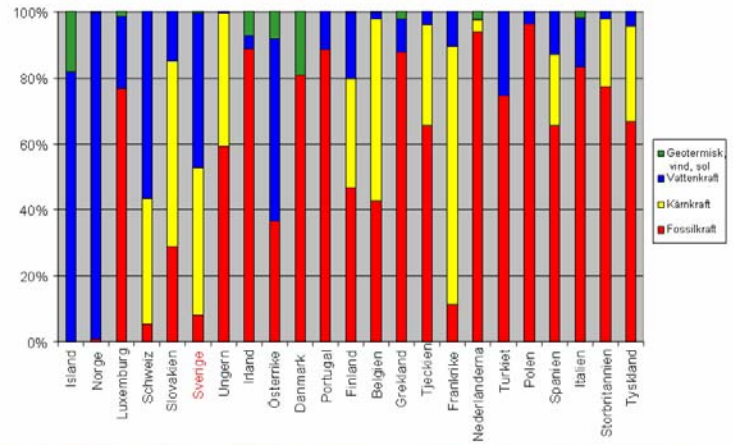
Rörelseresultat 1996-2005 (MSEK)

Produktionskapacitet i Norden (normalår)

Jämförelse mellan länders mix av elproduktion

BILAGA 2

Bilder från Energimarknadsinspektionen

Prisbildning och konkurrens på elmarknaden

Håkan Heden, Energimarknadsinspektionen.

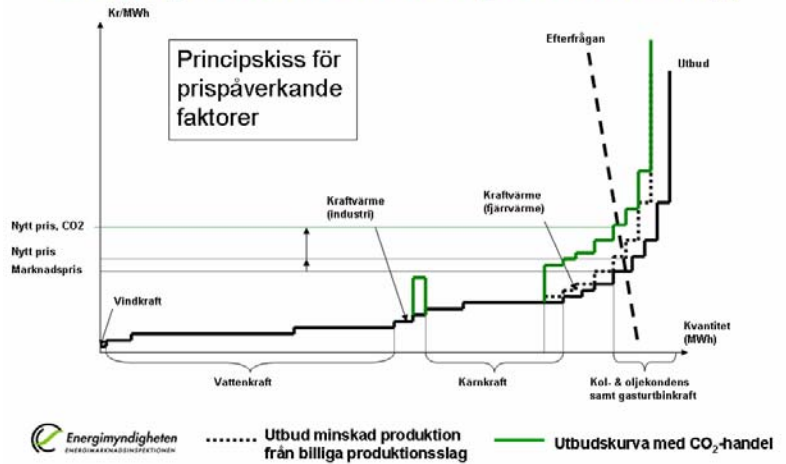
Offentlig utfrågning om elmarknaden.
Riksdagens näringsutskott 18 maj 2006.

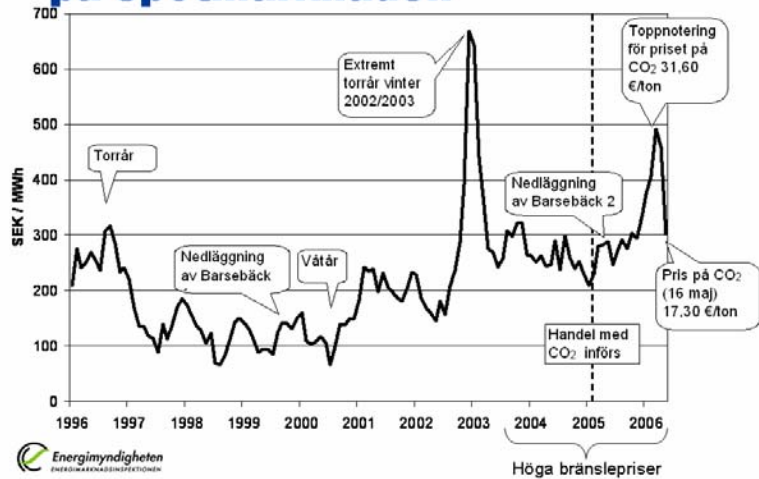
Priset på Nord Pool följer ett europeiskt mönster

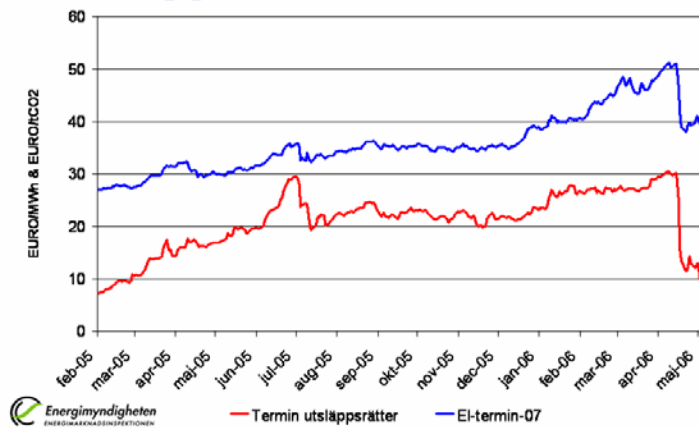
Sedan elmarknadsreformen tillämpas marknadsprissättning

Flera faktorer påverkar priset på spotmarknaden

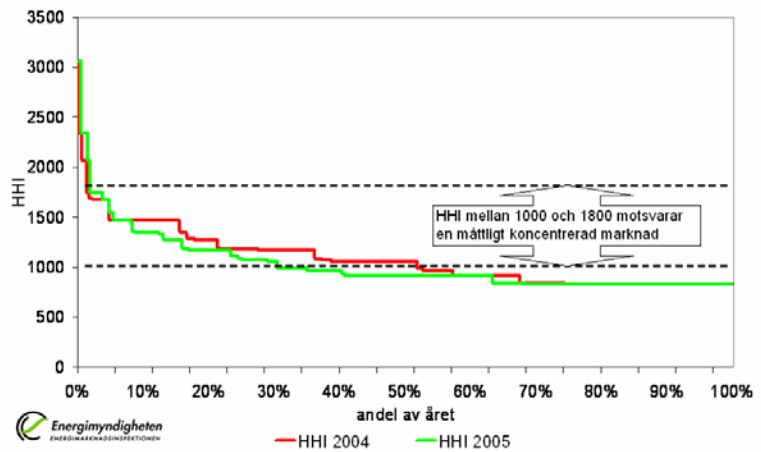
Elpriset på Nord Pool har varierat med priset på utsläppsrätter

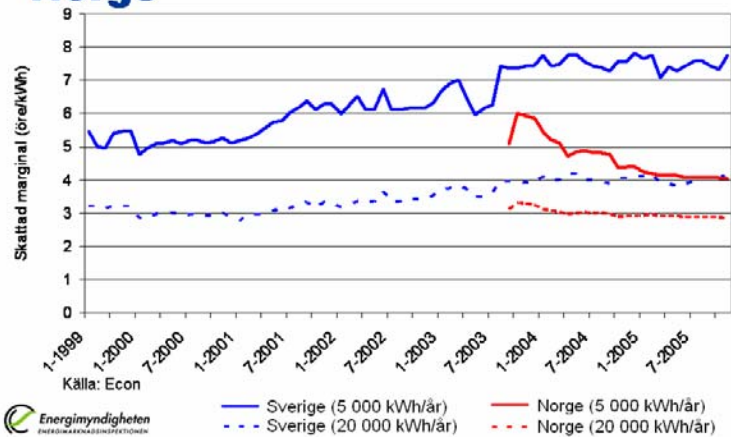
Koncentrationen på elmarknaden kan mätas

- Herfindhal-Hirschman Index (HHI) – ett mått på utbudets ägarstruktur
- Har tillämpats i ett antal analyser av Nordens råkraftsmarknad
- De generella gränserna är emellertid bristfälligt anpassade för elmarknadens speciella förutsättningar

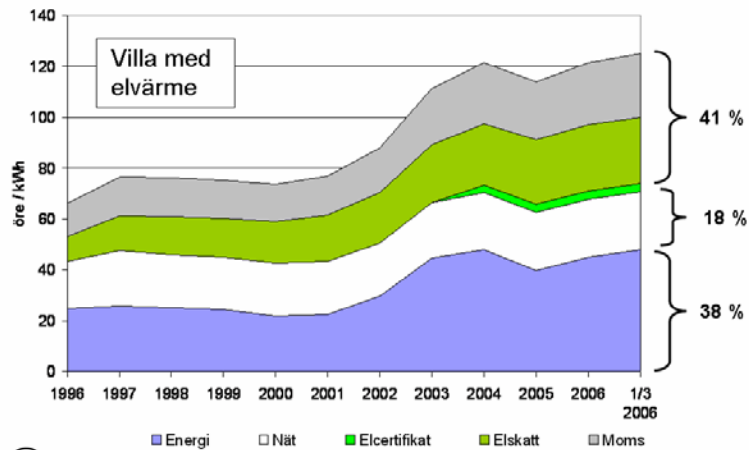
En nordisk marknad stärker förutsättningarna för konkurrens

Skattade elhandelsmarginaler är betydligt högre i Sverige än i Norge

Energi är en del av kundens elkostnad

Energimyndigheten
ENERGIMARKNADSINSPEKTIONEN

Höga elpriser påverkar konkurrenskraften för elintensiv industri

- Resultat från projektet *Basindustririket* baseras på 35 energiintensiva anläggningar och omfattar 17 TWh eller cirka 12 % av Sveriges elförbrukning.
- Elpriset för mediananläggningen har stigit med 32 % mellan 2002 och 2005.
- För mediananläggningen med en förbrukning på 0,7 TWh/år innebär detta en uppskattad kostnadsökning med 45 miljoner kronor per år.

Energimyndigheten
ENERGIMARKNADSINSPEKTIONEN

Prisbildning på den nordiska elmarknaden fungerar tekniskt väl

- De senaste två årens prisstegringar förklaras av fundamentala faktorer, främst:
  - ökade bränslepriser,
  - handel med utsläppsrätter,
  - interaktion med kontinenten.
- De senaste tidens utveckling har dock medfört en kraftig förmögenhetsomfördelning från elkunder till elproducenter.

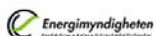
Konkurrensen på elmarknaden

- Förutsättningar för konkurrens på den svenska och nordiska elmarknaden är i ett europeiskt perspektiv förhållandevis god, men bör förbättras.
- Elmarknadens specifika förutsättningar skapar förutsättningar för marknadsstyrning.
- Ägarkoncentrationen på den svenska och den nordiska marknaden har ökat.
- Skattade elhandelsmarginaler är betydligt högre i Sverige än i Norge.

Överväganden

- Etableringen av nya aktörer bör underlättas
- Utvidgad konkurrensövervakning
- Ytterligare integration av den nordiska marknaden behövs
- Inga övervägande skäl att dela de statligt ägda nordiska kraftproducenterna i flera företag
- Konkurrensen kan förbättras genom ökad priskänslighet hos kunderna

Överväganden

- Konkurrensen på slutkundsmarknaden kan förbättras
- En stärkt ställning för kunden
- Möjliga justeringar i utsläppshandelssystemet bör analyseras särskilt innan slutgiltigt beslut fattas om systemets detaljutformning för perioden 2008 till 2012
- Sänkt elskatt mot en höjd beskattning av befintlig kärnkraft och vattenkraft

Läs mer på

www.energimarknadsinspektionen.se

och i rapporten

BILAGA 3

Bilder från professor Lars Bergman

Varför är elpriserna så höga?
Lars Bergman
Handelshögskolan i Stockholm
2006-05-18

Vilka elpriser?

- Hushållens elpriser
  - Har stigit på grund av
    - Högre priser på elmarknaden (Nord Pool)
    - Högre skatter
    - Nya avgifter (elcertifikat)

- Priserna på elmarknaden (Nord Pool)
  - Bestäms av förhållandet mellan utbud och efterfrågan på en till stor del nordisk elmarknad

Problemet finns på utbudssidan

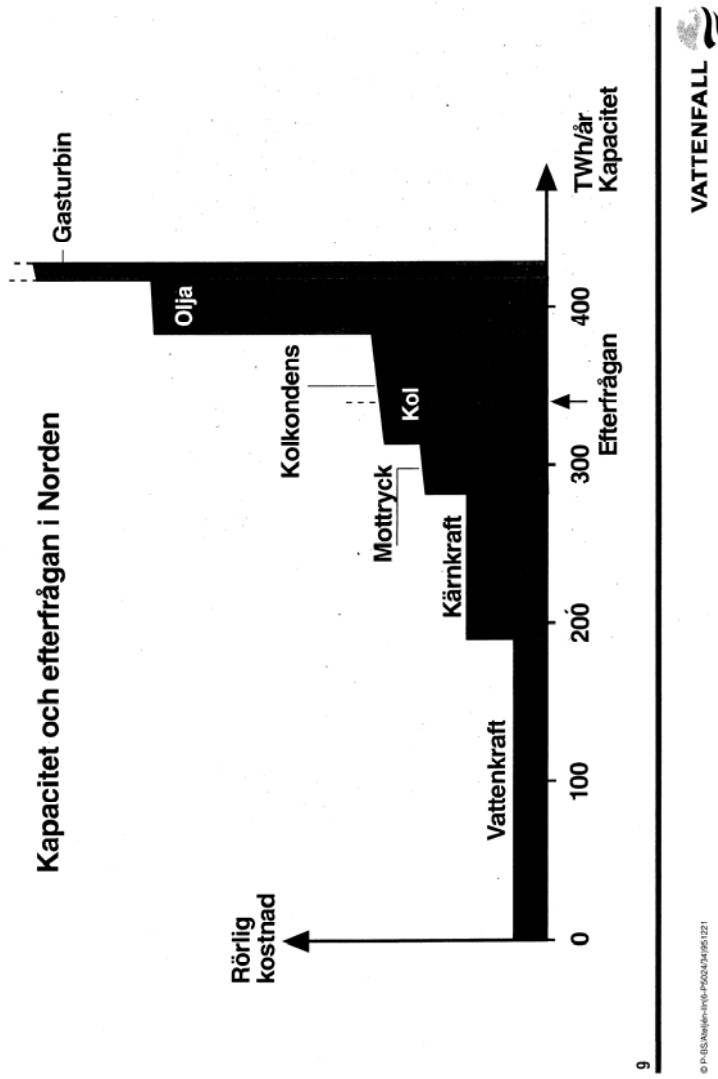
- Orsaker till minskat utbud
  - Naturen (vattenkraft): Varierar mellan åren
  - Politiska beslut: Barsebäck 9 TWh per år
  - "Marknadsmakt": Inga belägg trots ingående analyser
- Orsaker till högre marginalkostnader
  - Bränslepriser: Kol och gas
  - Politiska beslut: Pris på utsläpp av koldioxid

"The short story"

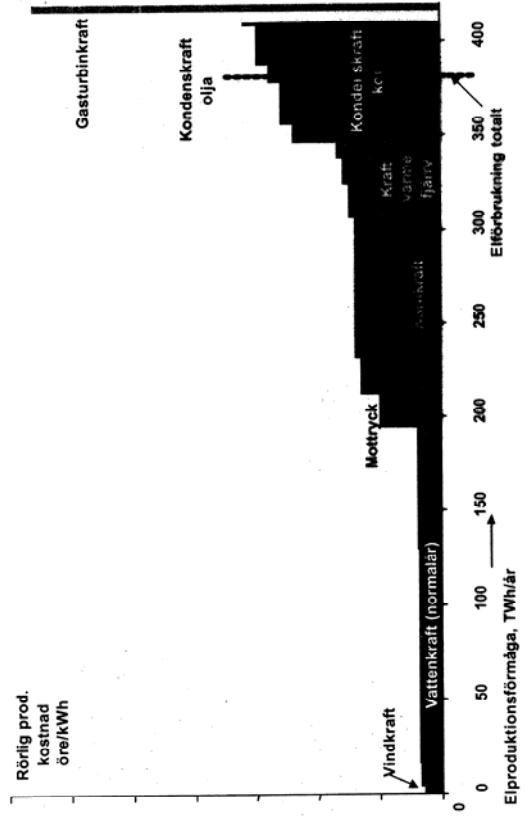
- För att få balans mellan utbud och efterfrågan måste elpriset vara så högt att de marginella produktionsanläggningarnas kostnader täcks
- I det nordiska systemet är kolkraft det marginella kraftslaget, mer än tidigare efter nedläggningen av Barsebäck
- Med höga priser på utsläpp av koldioxid är det oundvikligt att elprisnivån blir hög
- Eventuella subventioner (t.ex. priser baserade på kraftindustrins genomsnittskostnader) leder till ökad användning av el och större utsläpp av koldioxid

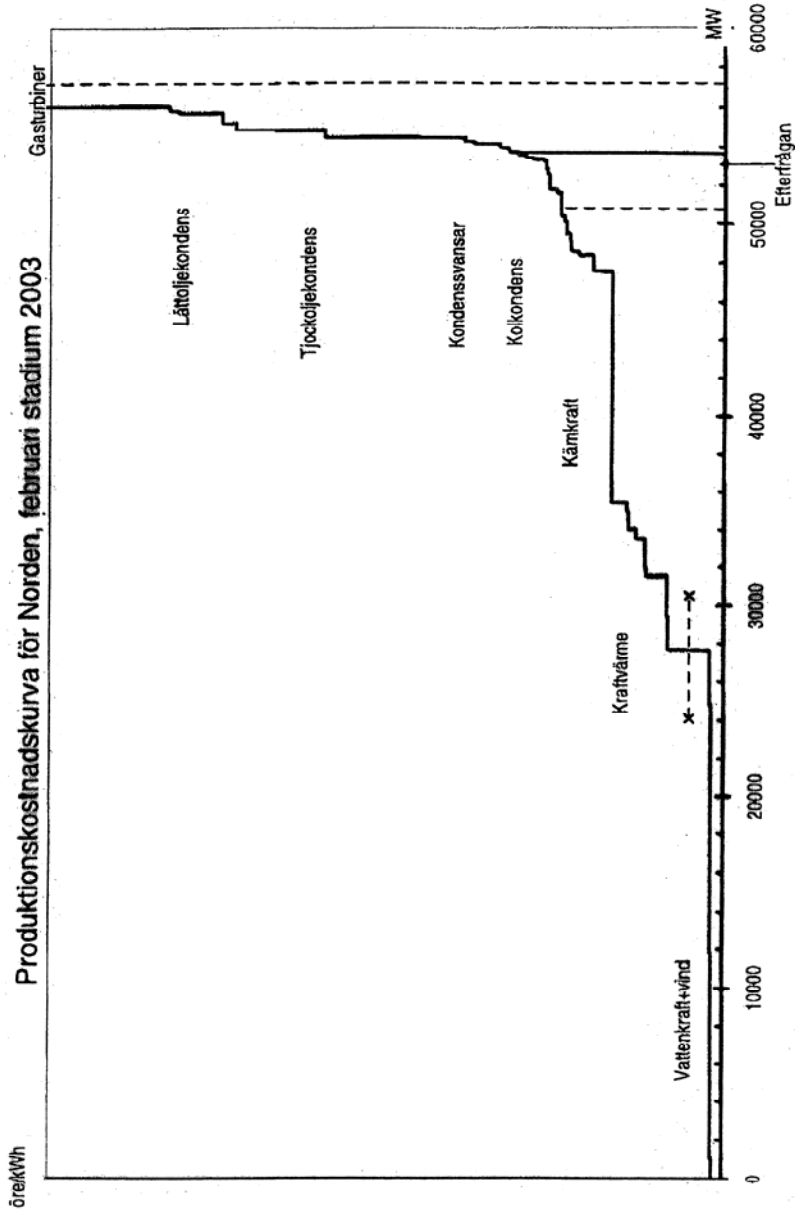
BILAGA 4

Bilder från professor Björn Karlsson

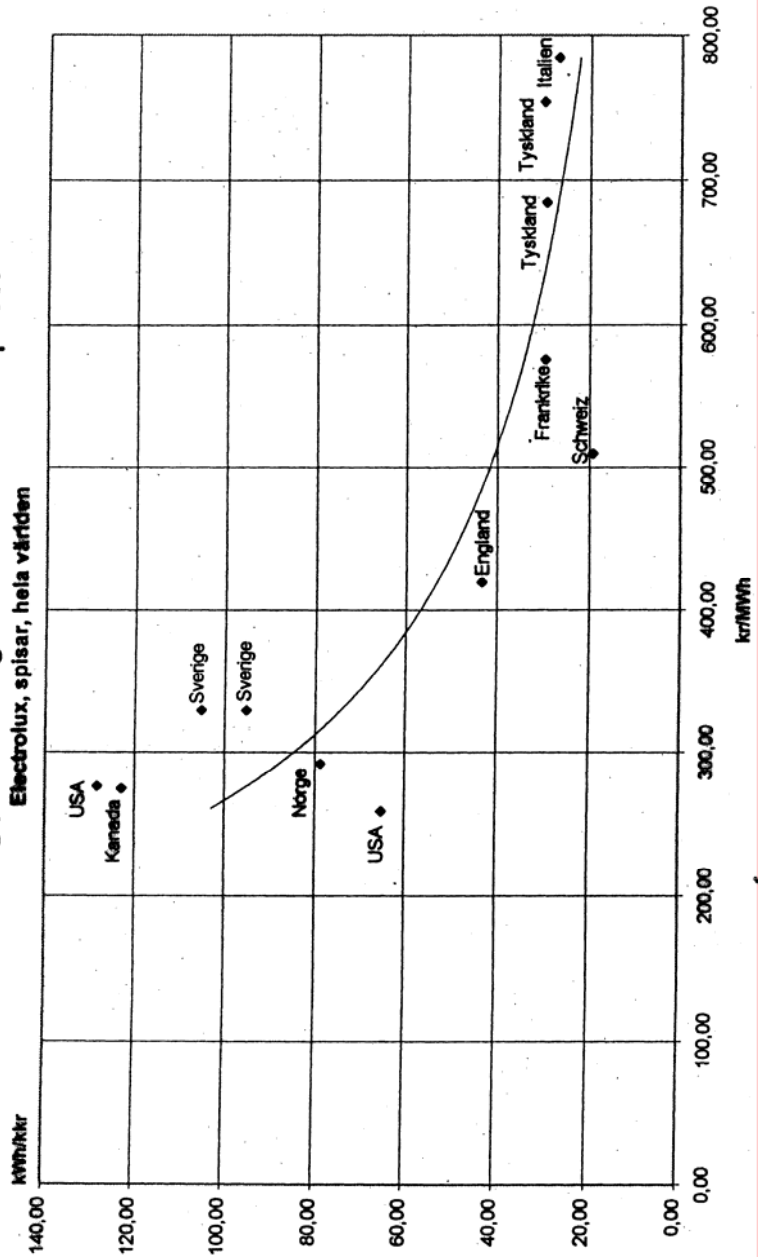
KRAFTSLAGEN KONKURRERAR MED VARANDRA

ydskraft
Produktionsresurser

Elanvändning per förädlingsvärde i relation till elpriset

BILAGA 5

Bilder från direktör Gunnar Fabricius

- Elmarknaden är i grunden extremt enkel
- El handlas genom att koppla apparater och kraftverk till elnätet
- Konkurrensen fungerar om alla handlar till samma aktuella pris och om kraftverken körs i verklig kostnadsordning
- Priserisker måste hanteras med prisförsäkringar på effekt

Att bygga marknaden på en illusion
är i längden ohållbart

- Konsumenternas försök att sänka sitt eget pris höjer det faktiska priset!
- Säljbud per aktör – körs kraftverken i verklig kostnadsordning?!
- Handeln med "elavtal" är ett hinder för prisförsäkringar på effekt!
- Marknaden kan inte skapa balans – förutsätter planstyrning!

Illusion att el handlas mellan aktörer

<u>Monopolsregleringen</u>	<u>Dagens elmarknad</u>
Illusion av elhandlande aktörer	Illusion av konkurrens mellan elhandlande aktörer
"Handel" mellan producenter	"Handel" mellan balansansvariga
Monopoltariffer	Konsumenterna tecknar elavtal
	Åtskillnad mellan nät och handel

BILAGA 6

Bilder från Svensk Energi

Offentlig utfrågning i NU om elmarknaden – branschens syn

18 maj 2006
Bo Källstrand
VD, Svensk Energi

Elbranschens syn på marknadsutvecklingen

- Elbranschen bejakar utvecklingen mot en avreglerad, integrerad europeisk elmarknad
- Elbranschen kan ge svenska elkunder långsiktigt konkurrenskraftiga priser förutsatt harmoniserade regler och sund konkurrens
- Förtroendet är av högsta vikt! Övervakningen av konkurrensen i branschen – nationellt och internationellt – måste vara rigorös
- **Politiska åtgärder kan förbättra situationen**

Elförsörjningens utmaningar är formidabla..

- Ökande energibehov i utvecklingsländerna (1,6 miljarder utan el)
- Begränsade fossila resurser
- Klimatproblematiken

Hållbar utveckling blir en ödesfråga..

En europeisk omvärld

- EU har beslutat om "En gemensam inre marknad för el och gas"
  - Norden, en "regional marknad" – Nordiska ministerrådets vision
  - Avregleringen är ett oåterkalleligt faktum
- ☒ Vi får en gemensam, avreglerad marknad vare sig vi vill eller inte!
- ☒ Vi måste se oss som européer, inte som svenskar, när vi diskuterar elförsörjning!

Avregleringen inleddes 1996

Före avregleringen..

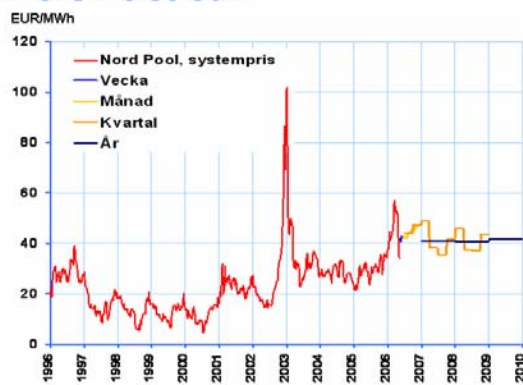
- Prissättning baserad på kostnad för aktuell produktionsmix plus ett påslag för skälig avkastning
- ⇒ Överutbud och internationellt sett fördelaktig produktionsmix gav konkurrenskraftiga priser

Efter avregleringen..

- Marknadskrafterna avgör balans mellan produktion och konsumtion
  - Nordisk, och successivt europeisk integration
- ⇒ Priset sätts utifrån marginalkostnad - successiv anpassning till ett gemensamt europeiskt pris vartefter marknaden och infrastrukturen utvecklas

Höga elpriser skapar tillväxthämmande osäkerhet – hur blev det så?

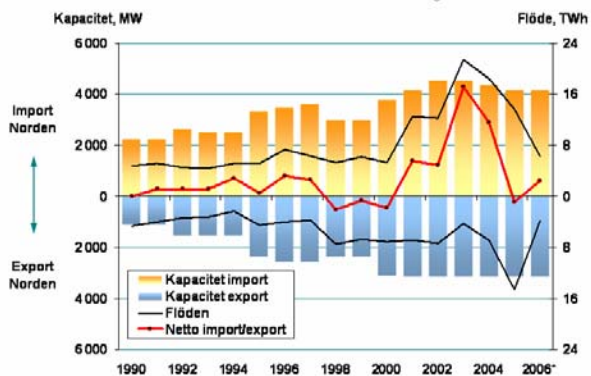

Nord Pool, Svensk Energi

Norden har blivit beroende av import under normalår

Källa: Nordel och Svensk Energi

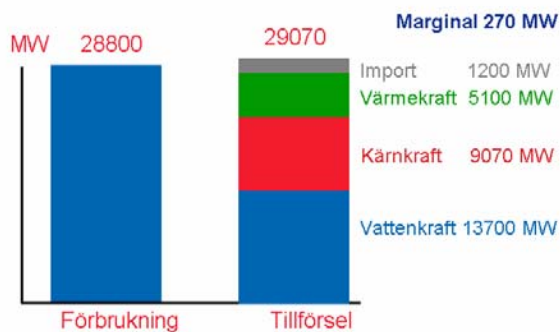

* Utfall t.o.m. vecka 2006-18

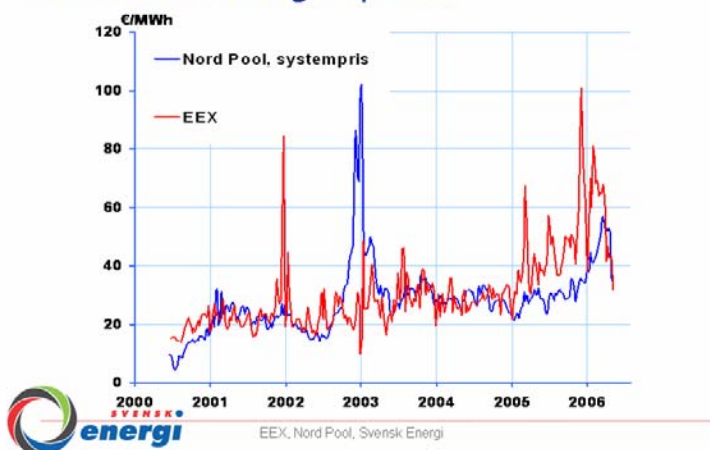

Dessutom är effektbalansen knapp

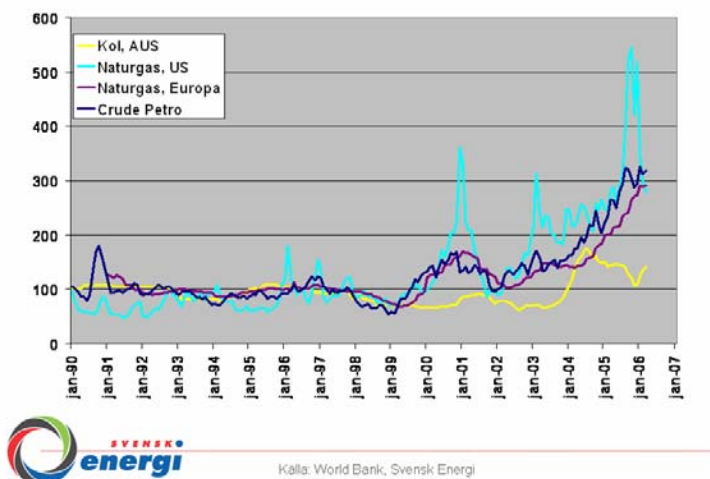
Sveriges effektbalans 2005/2006 - effekttopp vid tioårs vinter

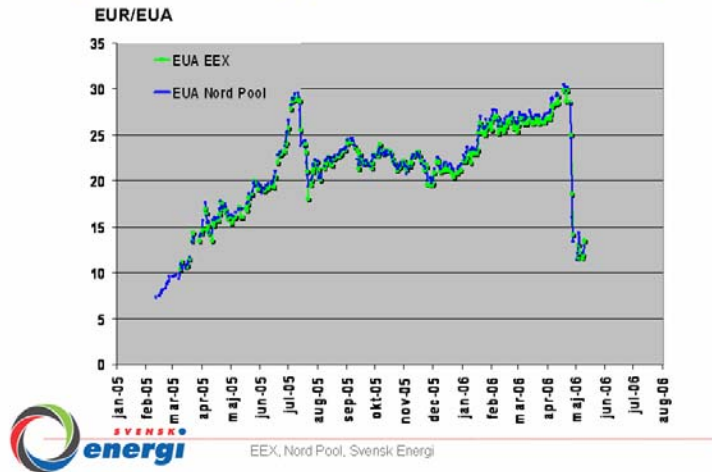
Priserna konvergerar – när infrastrukturen tillåter – och på kontinenten stiger priset

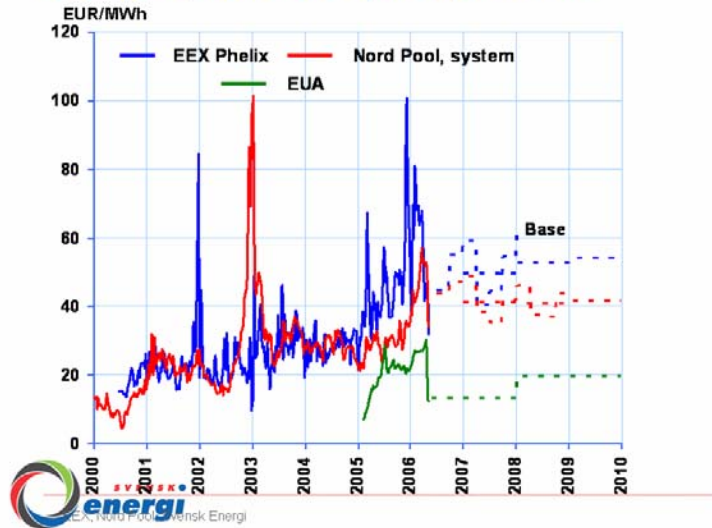
Kraftigt höjda priser för energiråvaror Index 1996=100

Utsläppspriserna steg till oanade höjder – och sjönk sedan tillbaka igen

Stor prispåverkan på elpriserna!

Vilka är orsakerna till det höga elpriset – och vad kan vi påverka?

- EU:s inre marknad Nej
  - Höga energiråvarupriser Nej
  - Klimatpolitiken Ja
  - Lågt utbud, höga inträdeshinder Ja
- ..och, för service och hushåll
- Kontinuerligt höjd elskatt Ja

Klimatpolitiken

- Priset på utsläppsrätterna har blivit mycket volatilt - svängningarna skapar farlig osäkerhet
  - Marknaden är omogen och dåligt genomlyst
  - Dämpningsmekanismer bör införas under testperioden
- Nationella mål – som det svenska – leder till sämre klimateffekt för pengarna

Går det att få konkurrenskraftig el till svensk industri?

Ja, om vi bygger konkurrenskraftig elproduktion!

- Långsiktigt pris aldrig högre än kostnaden för el från ett nytt kraftverk
- Ta bort inträdeshindren på marknaden
- Gemensamt intresse för industri och energibransch

Ta vara på Sveriges möjligheter!

Vi kan bygga den klimatmässigt bästa produktionen i Europa:

- Vattenkraft
- Kraftvärme
- Vindkraft
- Kärnkraft

Har vi rätt att säga nej?

Sund konkurrens i detaljistledet kan hotas av dominerande aktörer

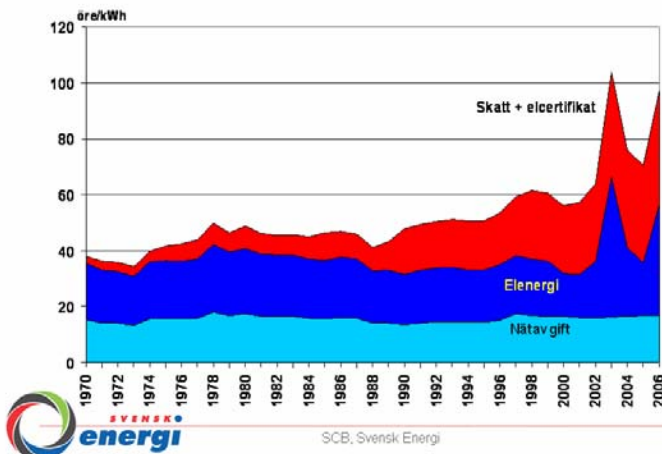
- Klimatpolitikens syfte är att gynna produktion av utsläppsfri kraft
- De vinster som uppstår i gammal produktion får inte användas till att slå ut konkurrenter som är hänvisade till Nord Pool genom "underprissättning"

=> Svensk Energi har bett KKV utreda förekomst av "underprissättning"

=> Svensk Energi har vänt sig mot Näringsministerns uppmaning till Vattenfall att utnyttja sin särställning till att hålla lägre priser än vad konkurrenterna förmår

Den gröna skatteväxlingen gör elen dyrare - Vad är lagom?

SCB, Svensk Energi

Sammanfattningsvis..

- Se över utsläppshandelns funktion (EU)
- Förbättra möjligheterna att öka utbudet
- Säkerställ en sund konkurrens inom och utom Sverige - ingen politiskt styrd underprissättning
- Förbättra transmissionskapaciteten för ökad effektivitet och leveranssäkerhet
- Överväg om den gröna skatteväxlingen gått för långt när den läggs ovanpå utsläppshandeln

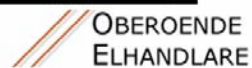

BILAGA 7

Bilder från Oberoende Elhandlare

Näringsutskottet den 18 maj 2006

- Utsläppsrätter
- Dela Vattenfall
- Centralt anläggningsregister = EMIX
- Ägandet av Nord Pools finansiella del

Utsläppsrätter – marknaden fungerar inte

Utsläppsrätter - konsekvenser

- Orimlig prispåverkan ca 20 öre/kWh för hushåll och företag
- Skapar övervinster på 20-30 miljarder/år för elproducenter

Sverige måste agera i EU för att få förändringar

Utsläppsrätter - Åtgärder

Förslag att utreda vidare

- En marknadsplats ägd av EU
- Endast aktörer som har koldioxidutsläpp
- Endast handel efter fysiskt behov
- Kraftfull marknadsövervakning

Utsläppsrätter - Resultat

Bättre prisbildning och effekt på miljön

- Kontroll på informationen om utsläppsrätter
- Priset efter vad utsläppsreduceringen kostar
- Ingen möjlighet för elproducenter att driva upp utsläppsrättspriserna för att höja elpriset

Elförsäljningen skiljs av från Vattenfall koncernen

- Internhandel blir börshandel – bättre prisbildning
- En oberoende statligt elhandelsbolag agerar kravställare mot elproducenter och elnätsägare och ökar förtroendet för elmarknaden
- Vattenfall elförsäljning har inga andra incitament än kundens bästa

Centralt anläggningsregister =EMIX

- EMIX förutsättning för lyckad elmätarreform 2009
- Stor risk att kunderna inte får avläsa fakturor med dagens system
- Regeringen ger Svenska Kraftnät i uppdrag att snabbutreda frågan med EMIX som utgångspunkt för proposition i höst

Ägandet av elbörsen

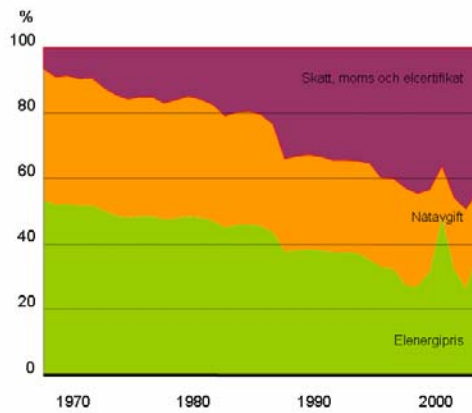
- Skilj ut den finansiella delen av Nord Pool till ett eget bolag som ägs av Finansdepartementet.
- Detta skapar incitament till höga marknadsandelar för terminshandeln och därmed en effektivare prissättning.

BILAGA 8

Bild från Per Bill (m)

Konsumentprisutveckling

Källa: SCB, Svensk Energi; 2/2006 20 000kWh/år, löpande priser, avtal om rörligt pris

---

RAPPORTER FRÅN RIKSDAGEN 2004/05–

- 2004/05:RFR1 TRAFIKUTSKOTTET
Transportforskning i en föränderlig värld
- 2004/05:RFR2 NÄRINGSUTSKOTTET
Statens insatser för att stödja forskning och utveckling
i små företag
Rapport till riksdagens näringsutskott
- 2004/05:RFR3 KONSTITUTIONSUTSKOTTET
Nationella minoriteter och minoritetsspråk
- 2004/05:RFR4 SKATTEARBETSUTSKOTTET
Skatteutskottets offentliga seminarium om skattekonkur-
rensen den 15 mars 2005
-
- 2005/06:RFR1 JUSTITIEUTSKOTTET
Brottskadeersättning och skadestånd på grund av brott.
Undersökning av skillnader mellan beslutad brottskade-
ersättning och av domstol sakprövat skadestånd
- 2005/06:RFR2 JUSTITIEUTSKOTTET
Särskild företrädare för barn
Uppföljning om tillämpningen av lagen (1999:997) om
särskild företrädare för barn
- 2005/06:RFR3 MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET
Förutsättningarna för småskalig livsmedelsproduktion –
en uppföljning
- 2005/06:RFR4 KONSTITUTIONSUTSKOTTET
Regeringsmakt och kontrollmakt.
Offentligt seminarium tisdagen den 15 november 2005
anordnat av konstitutionsutskottet
- 2005/06:RFR5 KULTURUTSKOTTET
Statsbidrag till teater och dans
En uppföljning av pris- och löneomräkningens
konsekvenser
- 2005/06:RFR6 UTRIKESUTSKOTTET
Utrikesutskottets uppföljning av det multilaterala
utvecklingssamarbetet
- 2005/06:RFR7 TRAFIKUTSKOTTET
Sjöfartsskydd
En uppföljning av genomförandet av systemet för skydd
mot grova våldsbrott gentemot sjöfarten
- 2005/06:RFR8 UTRIKESUTSKOTTET
Vår relation till den muslimska världen i EU:s grann-
skapsområde